

— så får vi
perspektiven
att växa

En bild säger mer än tusen ord.

Det finns spekulationer om att ordspråket är en variant av något som den kinesiska filosofen Confucius sade för mer än tvåtusen år sedan. Bilder ger möjlighet till egna reflektioner och analyser och öppnar för att läsa in egna erfarenheter och känslor i det man ser.

Med bilder kan man också ge en skev bild av det som händer i samhället, omedvetet eller medvetet. Hembygdsrörelsen är ett tydligt exempel på hur det finns en föreställning om vad den är som har väldigt lite att göra med verkligheten. Som exempel kan nämnas när ett tv-inslag om hur hembygdsgårdarna i landet drabbades av de höga elpriserna sommaren 2022 bildsatte reportaget med en gammal filmsnutt med folkdans och knätofsar. Något som absolut finns i vissa föreningar, men som är långt ifrån representativt. Sker det bara en gång spelar det inte så stor roll, men när det blir den vedertagna bilden av något får det ganska allvarliga konsekvenser. Hembygdsrörelsen är i dag en av Sveriges största ideella folkrörelser med stark lokal förankring i hela landet. Sveriges hembygdsförbund samlar drygt 2000 medlemsföreningar och sammanlagt nästan 400 000 medlemmar. Det är en mycket livskraftig rörelse med starkt lokalt engagemang. Bara här i Jämtland Härjedalen brukar det arbetas i snitt 120 000 ideella timmar/år.

Hembygdsföreningarna har en viktig roll i lokalsamhället genom att vårda, berätta om och utveckla våra lokala kulturarv, dela med sig av kunskap och erbjuda fina och intressanta besöksmål. Många föreningar är aktiva i lokal samhällsutveckling, som remissinstanser eller opinionsbildare. Föreningarna utgör också lokala mötesplatser och sammanhang och bidrar till såväl folkhälsa som starka lokalsamhällen. Hembygdsrörelsen är alltså en stark och vital del av samhällsbygget men ändå är det knätofsarna vi förknippas med. Det finns en historisk orsak till det. Peter Aronsson, professor i historia och rektor för Linnéuniversitetet, beskriver i sin forskning om hembygdsrörelsen hur den aktivt valdes bort från historieberivningen när den moderna historien om nationalstaten Sverige skulle skrivas. Eftersom hembygdsrörelsen uppstod som en motreaktion på industrialiseringen och för att bevara kunskaperna och historien från främst bondesamhället utgjorde rörelsen till sin natur en opposition mot idén om det nya moderna och urbana Sverige. Därför kom den helt enkelt inte med när de stora folkrörelserna skulle beskrivas och den där bilden av en omodern och mossig rörelse har blivit så befäst att den fortfarande råder.

Och det kanske inte är så konstigt att den urbana normen präglar uppfattningen om oss eftersom hembygdsrörelsen till största del finns i landsbygder och mindre orter.

Vi i Heimbygda vill att det ska bli tydligt vad hembygdsrörelsen verkligen handlar om. För att det ska kunna ske så måste bilden av landsbygderna breddas, fler perspektiv måste in. Därför gör vi projektet Bilden av oss. Både landsbygderna, kulturarvet och civilsamhället är avgörande faktorer för att vi ska kunna bli ett modernt hållbart samhälle och för att det ska bli synligt för alla så måste det finnas bilder som speglar den faktiska verkligheten, istället för föreställningarna om den. Det innebär i förlängningen att vi även behöver omförhandla vår bild av Sverige.

Det är vår förhoppning att denna publikation ska vara ett startskott för.

Varmt välkommen!

Trine Amundsen är ordförande i Heimbygdas styrelse och ledamot i Sveriges Hembygdsförbunds styrelse. Hon har tidigare arbetat med de gröna näringarna och landsbygdsutveckling som regionchef för LRF och som VD på Torsta AB.

Foto: Anneli Åsén

4

Vad är urban norm?

– en redogörelse av begreppet.

Kristina Ernehed

10

Myter med olika makt

– därför är landsbygdsbilden annorlunda i Norge.

Svein Frisvoll

12

Samantha Ohlanders om hembygd

"Jag tänker på hembygd. Jag tänker på motstånd.

*Jag tänker på att bo utanför centrum är
att ta kliv i en annan riktning. Att ta kliv bort
från kapitalismens effektiviseringsiver"*

14

När kommunal omfördelning ersattes av attraktionslagen

– Po Tidholm om hur tolkningsföreträdet glider landsbygdsbefolkningen ur händerna.

28

Bilderna du aldrig får se

Det här är rätt vanliga vardagsbilder från livet på landsbygd- men kanske kommer de att förändra dig.

Susanne Kvarnlöf & Anneli Åsén

42

Bildanalys av Genusfotografen

Tomas Gunnarsson– om vad han upptäcker i offentliga bilder från länet.

46

Vem äger makten över berättelsen om dig?

Ola Hanneryd

Vadå

"Makt handlar också om tolkningsföreträde, om vad som är möjligt att ifrågasätta och vad som anses vara så normalt att det inte går att ifrågasätta"

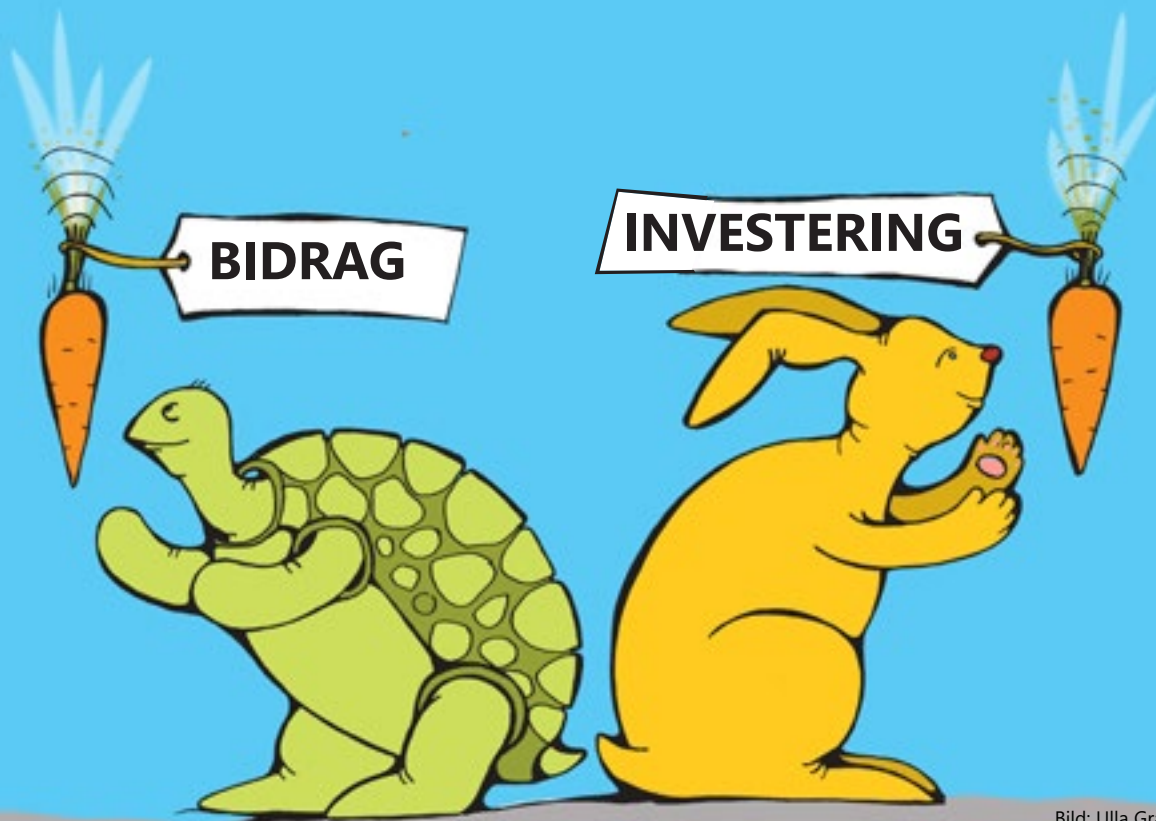

Bild: Ulla Granqvist

urban norm?

Text: Kristina Ernehed

Illustrationer: Ulla Granqvist

URBAN NORM, urbant tolkningsföretärde och territoriell maktordning är alla relativt nya akademiska begrepp som fungerar som redskap för att beskriva ett strukturellt förhållande och fördelning av makt mellan stad och landsbygd.

Med begreppet urban norm avses de värderingar och strukturer som medvetet och omedvetet gör staden och framförallt den stora staden till norm medan det rurala, alltså landsbygder och natur, blir det annorlunda och avvikande. De urbana platserna kopplas samman med positiva värden som till exempel modernitet, framgång och utveckling. De rurala platserna blir då automatiskt ihopkopplade med de motsatta värdena, till exempel omoderna, misslyckade och brist på utveckling. Utifrån detta uppfattas det som självklart vilka platser som anses som starka och värda att satsa på.

I likhet med genusordningen rör det sig om maktstrukturer som gynnar en viss typ av platser och därmed en viss grupp av människor. Makten kan handla om resursfördelning liksom möjligheterna att sätta dagordningen för vilka frågor som ska diskuteras och vilka beslut som ska tas.

Makt handlar också om tolkningsföretärde, om vad som är möjligt att ifrågasätta och vad som anses vara så normalt att det inte går att ifrågasätta.

Begreppet är dock inte homogent utan rymmer en bredd av definitioner och uttryck inom både det urbana och det rurala. Det verkar också på en glidande skala där det tätbefolkade överordnas det glest befolkade, vilket innebär att den urbana normen kan ha lika stark påverkan i en kommuns centralort gentemot dess landsbygder, även om centralorten i sig inte är stor. Som regel är det dock städer och främst stora städer som sätter tolkningsföretärdet.

Konsekvensen av detta blir att de urbana platserna och deras invånare hamnar i en överordnad position i förhållande till de rurala platserna och deras invånare. Det innebär att det skapas maktstrukturer vilket i sin tur påverkar vilka som får komma till tals och får påverka hur vårt samhälle utformas. Som följd av detta får inte alla platser och dess invånare likvärdiga möjligheter och förutsättningar att leva och utvecklas.

Begreppet urban norm ger oss alltså en maktanalys som visar konsekvenserna av hur stad och land värderas olika.

HÖNAN ELLER ÄGGET: CENTRALISERINGEN OCH DEN URBANA NORMEN

Sverige är ett av de mest centraliserade länderna i världen där i stort sett all makt har placerats i huvudstaden. Där ligger de flesta myndigheterna och nationella kulturinstitutionerna, de stora mediehusen och där finns den politiska och ekonomiska makten. Jämfört med andra länder är det som regel en mycket större regional spridning och fördelning.

Centralisering och den urbana normen går hand i hand eftersom centraliseringen bygger på idén om att det finns en lösning eller modell som är optimal för alla, samt att koncentration av makt ökar effektiviteten. Följden av den hårda centraliseringen i Sverige blir att landets stora mångfald nästan helt försvinner. I stället för att utgå från länen och kommunernas olika perspektiv, historia och förutsättningar så görs en enskild stads förutsättningar, normer och kultur till det allmängiltiga, det blir den gemensamma berättelsen och det som ska funka för alla. Normen fortsätter sedan att reproduceras och förstärkas genom att detta blir de perspektiv som genomsyrar de olika maktinstanserna.

Att landsbygderna i Sverige blir underordnade blir också problematiskt sett ur ett samhällsperspektiv eftersom alla är beroende av landsbygd, oavsett var vi bor och gör. En tydlig beskrivning av detta finns i Hela Sveriges ska levas balansrapport nr 2 "Hållbarhet i hela Sverige". I den konstateras att Stockholm kräver 19% av Sveriges yta för att producera alla naturresurser som staden konsumerar samt 93% av Sveriges yta för att ta hand om stadens avfall och utsläpp. Samma förhållanden om än i mindre utsträckning gäller för alla städer. Städerna är alltså beroende av landsbygder och med det egentligen beroende av att landsbygder får samma förutsättningar att leva och utvecklas för att kunna uppfylla sin del.

Vilket de alltså inte får eftersom landsbygdernas perspektiv inte är tillräckligt starka för att kunna utmana det rådande urbana perspektivet.

Vi sätter etiketter och fördomar på varandra

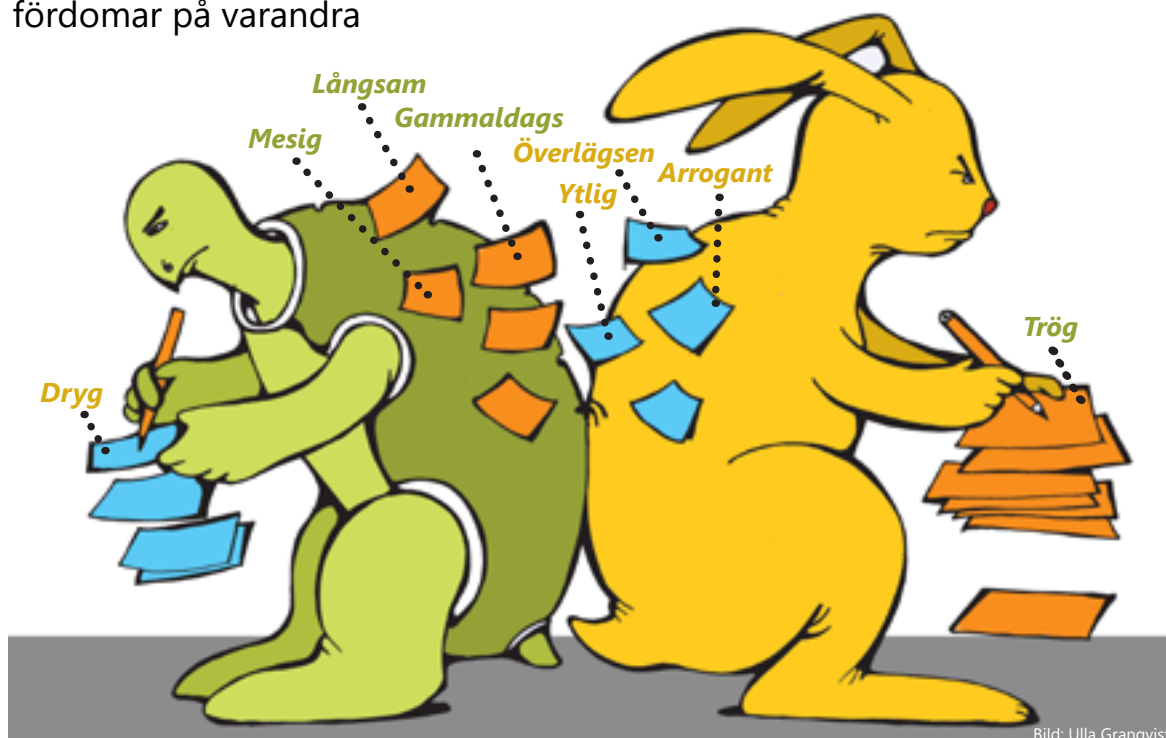

Bild: Ulla Granqvist

NORMEN SPEGLAR INTE VERKLIGHETEN

"Sverige är det land som urbaniseras snabbast", "varje dag flyttar en busslast från landsbygd till Stockholm", "landsbygderna avfolkas".

Detta är exempel på citat som ofta hörs i diskussionerna om Sveriges utveckling och uppfattas som en sanning. De ligger dock ganska långt från verkligheten, så hur ser det egentligen ut?

Idag bor det lika många människor på landsbygderna som för 25 år sedan. Avfolkningen har alltså avstannat. Den så kallade "urbaniseringen" handlar om att det föds fler människor i städerna som följd av att det bor fler där. De senaste åren har dessutom utflyttningen från stora städer varit högre än inflyttningen.

Den så kallade "urbaniseringen" ja. För hur är det egentligen med den? Jo, den ser väldigt olika ut beroende på vilken statistik och definition som används.

Enligt SCB bor 12% av Sveriges befolkning i landsbygder och 88% i tätorter eller städer. Det är denna statistik som brukar användas när det "urbaniserade" Sverige beskrivs. Men tittar vi på den statistik som EU använder och som ligger till grund för deras strategiska program för jordbrukspolitiken så blir det en annan bild. Enligt den så bor nämligen 25% av Sveriges befolkning i landsbygder. Kliver vi upp ännu ett snäpp och ser till FN:s siffror så är Sverige knappt urbaniserat alls, då bor hela 76% av Sveriges befolkning i landsbygder.

Skillnaderna ligger i vilka definitioner som används, enligt SCB är en tätort en sammanhängande bebyggelse med minst 200 invånare där det inte är mer än 200 meter mellan husen. EUs strategiska plan för jordbrukspolitik definierar landsbygd som områden utanför tätorter med mer än 3000 invånare medan FN definierar urbana områden som megastäder (mer än 10 miljoner invånare), stora städer (5-10 miljoner invånare), medelstora städer (1-5 miljoner invånare) städer (500 000-1 miljon invånare) och urbana agglomerationer med 300 000-500 000 invånare.

Enligt FN så har vi alltså en stad i Sverige och två urbana agglomerationer. Vi kan med andra ord lika gärna prata om Sverige som ett till största del icke urbaniserat land, ändå är uppfattningen så stark om att vi är ett av världens mest urbaniserade länder.

NORMALISERINGENS KRAFT

Hur kan det då vara så accepterat att vissa platser får så mycket resurser, makt och utrymme på bekostnad av andra? Jo för att vi inte ser att det sker.

När vi pratar om normer och makt är ett viktigt begrepp normalisering. Alltså hur något som egentligen är orättvist eller konstigt görs till något " normalt " för att dölja orättvisan. Genom till exempel språkbruk och bildval manifesteras och reproduceras de värderingar som präglar normen. De normaliseras och görs till vedertagen sanning.

Jämför till exempel "Stor satsning på Stockholms infrastruktur" med. "Stort bidrag till Västernorrlands vägar".

Samma innebörd och samma typ av pengar, men olika beskrivningar. Varför är det en satsning i Stockholm men ett bidrag i Västernorrland? För att en satsning görs där det är värt att investera, där man kan förvänta sig vinst och avkastning. Bidrag ges till dem som inte klarar sig själva.

Andra exempel på hur händelser får olika vikt beroende på var de sker är uppmärksamheten kring den så kallade guldbron i Stockholm jämfört med uppmärksamheten kring flytten av Kiruna. En bro i Stockholm ansågs som en riksnyhet med livesändning av brons båtferd bland mycket annat medan flytten av en hel stad i många år pågick i det tysta innan den på slutet fick viss nationell uppmärksamhet. Eller den berömda TV-eken som också blev en nationell nyhet ungefär samtidigt som det fasta telefonnätet började monteras ned och människor på landsbygd i många fall stod utan kommunikation.

Tittar vi på hur bilder används blir det ännu tydligare. I bilder som illustrerar

"Följden av den hårda centraliseringen blir att landets stora mångfald nästan helt försvinner"

staden och det urbana är det människor, liv, rörelse och möten medan bilderna som används för att illustrera landsbygd som regel saknar människor. Här är det i stället landskap, röda hus och lador som vi får se. Antingen vackert och naturromantiskt eller öde och förfallet. Ytterst sällan får vi se det liv och den rörelse som landsbygderna är så fulla av, för att inte tala om den utveckling och innovation som är en förutsättning för att bo här.

Det kan tyckas vara detaljer eller obetänksamhet, men bilderna spelar en fundamental roll. Det vi kan föreställa oss är det vi kan förstå, ser vi aldrig bilder på det liv som pågår på landsbygderna och de utmaningar och möjligheter som finns där så kan vi inte heller föreställa oss dem, om vi inte själva har erfarenheten av det, och då kan vi omöjligt förstå dem. Och ser man inga människor på en plats blir det enklare att distansera sig från den, att tänka att där kan det inte hända så mycket, den platsen spelar nog inte så stor roll. Medan vi automatiskt knyter an till bilderna med människor i. På så sätt underbyggs den omedvetna nedvärderingen av landsbygderna.

HUR FÖRÄNDRAR VI DETTA?

Just att normer verkar genom omedvetna värderingar är en viktig utgångspunkt för att kunna förstå hur de fäster i en själv. För det fantastiska med normer och strukturer är att de inte är någon naturlag, de är inte konstanta och de styrs inte av någon osynlig makt utan de styrs av oss, genom att vi omedvetet upprätthåller dem. Med andra ord är de egentligen enkla att förändra, om vi vill, det krävs bara att vi blir medvetna om hur vi själva reproducerar dem. Genom att bli medveten om bilder, ord och begrepp och vad de egentligen säger och sedan välja andra så förändrar vi i praktiken.

För att gå tillbaka till liknelsen med genusordningen så kan vi titta på exemplet med de stora löneskillnaderna som fortfarande råder mellan kvinnor och män.

Det är sannolikt inga, eller i alla fall väldigt få, chefer som vid en lönesättning aktivt tänker att ”han är man, då får han lite mer i lön” och ”hon är kvinna, då får hon lite mindre”, ändå har vi fortfarande stora löneskillnader beroende på kön. Det som styr är underliggande värderingar om vilka egenskaper och förmågor som värderas högre samt olika förväntningar beroende på kön. Sådant ”man bara vet”.

Idag vet vi att kompetens inte beror på kön och långsamt sker en förändring. Vägen dit har gått genom att synliggöra normerna och strukturerna och bredda uppfattningen om vem som kan göra vad.

Samma sak behöver nu ske med de geografiska orättvisorna, att vi börjar synliggöra hur de faktiskt ser ut och vilka konsekvenser de får, och att vi börjar förändra föreställningarna av vad landsbygder är och kan vara. Att vi börjar se hela bilden av oss.

Lär dig mer!

Arbetet med Bilden av oss utgår från forskning och studier som gjorts kring maktförhållanden mellan stad och land, urban norm och lokal utveckling. Vi har framförallt använt oss av följande forskning:

Josefina Syssner: Världens bästa Plats? Platsmarknadsföring, makt och medborgarskap.

Malin Rönnblom: Ett urbant tolkningsföretäde? En studie i hur landsbygd skapas i nationell policy.

Lotta Svensson: Vinna eller försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter.

Madeleine Eriksson: (Re)producing a periphery. Popular representations of the Swedish North.

Vi har också använt **Carol Bacchis** analysmetod "What's the problem represented to be?" som synliggör dolda värderingar i strategier och styrdokument.

Ännu mer hittar du på www.harifran.nu, en webbplats som sammanställt forskning och artiklar. Här hittar du det mesta som publicerats inom ämnet fram till 2021.

Vi vill också tipsa om **Tillväxtverkets vägledning för livskraftiga landsbygder** som är ett praktiskt redskap för dig som arbetar med dessa frågor. Vägledningen hittar du på deras hemsida.

Bild: Ulla Granqvist

Myter med olika makt

Text: Svein Frisvoll
Foto: Anneli Åsén

– därför är landsbygdsbilden annorlunda i Norge

I NORGE är landsbygderna fortfarande en stark politisk kraft, det är en politisk dimension som ingen norsk politiker kan ignorera. Om du gör det är risken att förlora stor (t.ex. EU-valkampanjen 1994). Om du däremot lovar en "ny giv" för Distriktsnorge* tenderar du att vinna val (t.ex. Støre-regeringen 2021-). Det finns flera anledningar till att det är så. En av dem, som är lätt att förbise, är att det är landsbygden och Distriktsnorge som är de normskapande myterna som definierar "det norska". Detta ger landsbygderna i Norge en helt annan makt att sätta den politiska agendan än de svenska landsbygderna. Varför är det så?

Trots våra många likheter har Norge en helt annan historia än Sverige. Detta är betydelsefullt eftersom historien är viktig för hur och vilka nationella myter som byggs. De historiska skillnaderna blir tydliga om man besöker huvudstäderna och jämför deras olika monument över statsmakten: parlament, slott, statyer och paradgator. I somras tog jag och mina två pojkar på 13 och 10 år en roadtrip genom stora delar av Skandinavien. Första stoppet var Oslo. Här gick vi längs paradgatan Karl Johan, uppkallad efter den svenske kungen Karl Johan XIV, som också var Norges kung Karl III Johan från 1818. Vi tittade på Stortinget och det norska slottet och vi tittade på statyerna längs med paradgatan. Den majestätiska och militärt befallande statyn av kung Karl Johan till häst och den andliga norske "nationsfadern", författaren Bjørnstjerne Bjørnson.

Vi körde sedan vidare till Köpenhamn och så småningom norrut igen via Stockholm. I båda städerna fick pojkarna en överraskning: det norska parlamentet och det norska slottet var som små uthus jämfört med motsvarande nationella monument i Sverige och Danmark. Var fanns statyerna av norska militära krigarkungar till häst? Det fanns trots allt en staty av en svensk kung utanför det norska slottet, då borde det väl åtminstone ha funnits en staty av kung Olav V eller kung Harald V på om inte på en fullblods militär kavallerihäst, så åtminstone på en islandshäst eller en fjording, tyckte pojkarna. Och ännu värre blev det för dem när de fick höra att Norge i Kielfördraget från 1814 gavs till kungen av stormakten Sverige som ett personligt krigsbyte från kungen av Danmark.

Även om Norge under tiden från 1380 fram till unionsupplösningen 1905 var en del av personalunioner och inte en koloni helt underställd en främmande statsmakt, så genomgick Norge på 1800-talet en avkolonisering. I en period av växande ovilja att underordna sig ett annat lands statsöverhuvud gällde det att hitta symboler som representerade ett självständigt Norge – det genuint norska, det som inte präglades av vare sig den danska eller svenska monarkens institutioner.

Kungahusen var under den här tiden främst intresserade av vad som gav intäkter för att finansiera dyra krig och kostsamma nederlag: den norska kusten och möjligheterna att skeppa ut fisk, timmer och malm. Kungahusen var också måna om huvudstaden och dess statliga institutioner, liksom om residensstäderna och deras roll i att utöva kunglig makt. De var intresserade av de institutioner som utbildade

"I en period av växande ovilja att underordna sig ett annat lands statsöverhuvud gällde det att hitta symboler som representerade ett självständigt Norge – det genuint norska, det som inte präglades av vare sig den danska eller svenska monarkens institutioner."

den offentliga förvaltningen, och de var intresserade av att bygga monument som påminde deras undersåtar om hur mäktiga statsöverhuvuden de var. Allt detta, som vanligtvis definierar ett lands etos, var i Norge oupplösligt kopplat till utländsk överhöghet, särskilt den danska.

Vad kungahuset inte brydde sig om (annat än kanske som ett problem i skatteindrivningen) var den självägande och självförsörjande bonden. Särskilt i de delar av landet med ett landskap som saknades i Danmark: berg och fjordar. På så sätt blev de norska landsbygderna och naturlandskapet en lämplig och kraftfull symbol i kampen för nationell självständighet.

Varför fick inte landsbygderna samma starka ställning i nationalmyten i Sverige? Som en europeisk stormakt som gick segrande ur de sista militära konflikterna som formade det moderna Europa under enväldets tid, behövde Sveriges nationella strateger aldrig gå igenom en sådan avkolonisering som i Norge. Den svenska eliten behövde aldrig kasta av sig en centralmakts symboler och bilder för att hitta på nya symboler och myter som var oskyldiga till det de ville bli fria från. Jag tror att detta är, om inte hela förklaringen, så i alla fall en viktig del av förklaringen till varför det är huvudstaden och huvudstadens kultur och monument som är bilden av "det svenska", och varför det är det urbana Stockholm som är ideal i Sverige och ger makt och legitimitet åt de frågor som rikspolitiken sysslar med. Medan här i Norge är det landsbygderna, det obebyggda naturlandskapet och livet på landsbygden som är den dominerande mytiska bilden av "det norska" och idealet vi speglar våra liv mot i Norge. Detta ger landsbygderna stor makt i norsk politik. En bra politik för landsbygderna har uppfattats som att ta hand om det som gör Norge till Norge. Men detta håller förmodligen på att förändras. Det börjar bli ganska många år sedan 1905, även i Norge.

*motsvarande Landsbygdssverige.

Svein Frisvoll, samhällsgeograf och
direktör för Ruralis - Institutet för rural- och
regionalforskning i Trondheim.

Hembygd: Radikal potential bortom kapitalismen

Text: Samantha Ohlanders

Foto: Anneli Åsén

”Jag tänker på att bo utanför centrum är att ta kliv i en annan riktning”

Jag tänker på hembygd. Jag tänker på hembygdsföreningen, hembygdsgårdarna, hobbyforskarna. På bevarandet. En längtan efter det romantiskt rurala, pastoral. Drömmen om något som inte längre existerar, kanske aldrig har existerat utanför nationalromantikens fantasier. Jag tänker på nostalgi. Jag tänker på protektionism.

Jag tänker på hembygd. Jag tänker på landsbygd. Fram till början av 1800-talet bodde och arbetade 90 procent av Sveriges befolkning på landsbygd, det var normen. Men i takt med industrialiseringen ökade behovet av arbetskraft i staden och på så sätt försköts normen till att bli urban istället för rural. Jag tänker på vem som äger blicken. Vem som äger tolkningsföreträdet. Jag tänker på att det finns vinnare och förlorare. För att det urbana ska kunna fortsätta associeras med innovation, kreativitet och utveckling så behöver den en motsats. Det rurala måste framstå som ett sämre alternativ, en plats i förfall.

Jag tänker på hembygd. Jag tänker på konsekvenserna av den urbana normen och våra förutfattade meningar om platser och människorna som befolkar dem. Bakåtsträvarna. De som blev kvar. När jobben och pengarna finns någon annanstans. Urbanisering som någon slags naturlag. Allt mer makt flyttas till centrum. Samla så mycket som möjligt på en plats. Effektivisera genom att centralisera. Jag tänker på de som inte följer den här strömmen, som inte flyttar till städerna, de som bor på landsbygd. Att de får mindre kontakt med maktcentrat och i förlängningen mindre inflytande över resursfördelningen. Det vill säga, vårt samhälle blir mindre demokratiskt.

Jag tänker på hembygd. Jag tänker på en inneboende radikal potential. För i kapitalismens frammarsch har rationalitet och effektivisering varit motorn som

fått världen att snurra. Centralisering har varit en naturlig konsekvens i samhällsutvecklingen. Och hållbarhet har fått underordna sig för deisen att producera mer för att kunna sälja mer för att öka omsättningen och vinsterna. Jag tänker på att vi har kommit till en punkt där det inte längre är rimligt att fortsätta i kapitalismens ständigt accelererande tempo. Där ekonomiska vinster ställs mot en framtid där vi som art överhuvudtaget ska kunna existera. Vi behöver hitta andra vägar bortom kapitalismens, andra värden bortom det ekonomiska, bortom den ständiga tillväxten.

Jag tänker på hembygd. Jag tänker på motstånd. Jag tänker på att bo utanför centrum är att ta kliv i en annan riktning. Att ta kliv bort från kapitalismens effektiviseringsiver. Att välja platser som i samhällets ögon betraktas som olönsamma. Att tro på något annat än pengarna. Att välja andra värden än det rationella. Att välja det relationella. Det är att göra motstånd. Jag tänker på att vi som befolkar dessa platser kanske har kommit till insikt om något som kommer bli avgörande i hur vi organiserar oss bortom kapitalistiska strukturer. Kanske har vi förstått att relationer bygger starkare trådar mellan människor och platser än effektivitet och ekonomisk tillväxt.

Jag tänker på hembygd. På ordets faktiska innebörd. En bygd som omger hemmet. Ett närområde till den plats du kallar hem. Vilket i princip skulle innefatta allas våra platser. Alla vi som har privilegiet att ha en plats att kalla hem. Det tar bort något av det längtansfulla skimret som omger ordet, men kanske gör det också ordet mer relaterbart. Vi är alla del av en hembygd, ett lokalsamhälle där vi har ett ansvar över platsens utveckling och en möjlighet att konkret påverka vad som sker på den. Jag tänker på att hur vi formar vårt lokalsamhälle skulle kunna vara en metafor för hur vi bygger ett samhälle i stort.

Jag tänker på hembygd. Jag tänker på längtan. Jag tänker på att kärlek och ansvar går hand i hand. På att värna om en plats också är att ta ansvar över vad som sker på den. Över människorna som befolkar den.

Jag tänker på hembygd. Jag tänker på hopp.

Samantha Ohlanders är folkmusiker och kompositör från Järvsö i Hälsingland. Krönikör för Arbetarbladet, DalaDemokraten och Hälsingetidningarna. Har turnerat med föreställningarna Fäboland, Nationalparken och nu senast med Landsbygdsupproret. Varit sommarvärd 2018 i radioprogrammet Sommar i P1 tillsammans med kollegan Sara Parkman.

När blev attraktivitet en norm?

Text: Po Tidholm

Foto: Anneli Åsén

Det var mitt under den pågående pandemin

och jag skulle köpa en ny soffa. Men den färg jag ville ha var restnoterad och leveranstiden satt till minst ett halvår. Alla ville ju uppdatera sin heminredning då. På Blocket fanns däremot exakt den jag letade efter så jag tog släpvagnen, körde till Stockholm och ut på Värmdö för att hämta upp den. Det var dammig vårvinter, släpljus och vinterns grus och sand knastrade under däck. På uppfarten stod en flyttbuss parkerad och inne i villan stod bara soffan kvar. Den sista möbelen, den som inte skulle med.

Min känsla under pandemin var att normerna var i upplösning. När jag tänker tillbaka på den där tiden inser jag att det var en ljus tid, en tid av möjligheter. Jag har aldrig sett så positivt på framtiden som just då. Det var som att alla vi som framhärdat i landsbygderna och dessutom lyft fram dess förtjänster fick något slags revansch till slut. Jag var aldrig – kanske för att jag inte var så rädd för viruset – särskilt upprörd över alla stadsbor som inte kunde avstå påsken i fjällen. Men jag var desto mer road av debatten som följde. Alla som nu plötsligt hävdade att rätten att vara ”på landet”, att få besöka sina uppväxtmiljöer, hemorterna, släkten, vännerna, platserna där de lekt som barn, var en del i själva svenskheten. Alla som nu plötsligt insåg landsbygdernas förtjänster och stadens nackdelar när det mesta stängde ned, det glesnade mellan borden och arbetsplatserna blev tysta och tomma. Och hur vi andra, utanför städerna, levde våra liv som vi alltid gjort. Familjen med soffan hade fått nog av stan. Mannen, som jobbade med reklamfilm, hade inte varit inne på kontoret i city på ett år och kvinnan jobbade i vården. Det hade varit slitigt. Barnen hade haft tråkigt, träningarna och matcherna var inställda, och man hälsade inte på varandra längre. Så nu skulle familjen flytta. Långt bort. Villan var såld med förtjänst.

Fritidsintressena hade fått avgöra. Hela familjen älskade att cykla downhill. Valet hade följaktligen stått mellan Järvsö och Åre. I slutändan hade det blivit Duved. Där fanns det ett hus att köpa, skola till barnen

och jobb för dem båda.

Jag lastade soffan och körde hemåt med en barnslig känsla av att ha vunnit över den urbana normen, att ha kalasat på resterna av den stockholmska medelklassens döende livsstil. Familjen skulle städa ur det sista och strax åka de med.

Bara någon månad senare kom nya siffror över hur pandemin förändrat flyttmönstren. Sedan mitten av 10-talet har flyttnettot varit tilltagande negativt i de tre storstäderna. Fler som flyttar ut än flyttar in. Pandemin kom som en katalysator och förstärkte dynamiken. Landsbygdssverige jublar. Men bryter man ned statistiken ser man att de flesta flyttar till nästa kommun. Eller till en näraliggande mellanstor stad. Faktum är att landsbygdssverige fortsätter att minska i befolkning, bara något mindre än tidigare.

Men en kurva sticker faktiskt ut, och soffsäljarna ryms i den statistiken. För de verkliga vinnarna i flyttkarusellen är just platser som Järvsö och Åre, orter med ett tydligt livsstilserbjudande.

På ett yligt plan kan detta faktum ge platsmarknadsföringens hejiga konsulter rätt. Platserna vinner för att de gjort sig attraktiva och kan leverera på sitt erbjudande.

Det kan mycket väl stämma, för ett visst segment. I Åre och Järvsö kan man kombinera ett lyxigt vardagsliv med fartigt friluftsliv, och ändå gå på restauranger och träffa andra som är precis som en själv. Barnen kan få ekomat i arkitektritade skolor och det finns elbilsladdare på torgen.

Jag tänker att dessa platser är öar. Undantag. Och därför i någon mån faktiskt inte värda att diskutera.

Ändå lever vi i landsbygderna under de goda exemplens tyranni. Det finns en föreställning om att attraktivitet är något slags generell och duplicerbar kvalitet. Och det är underligt egentligen, för som samhälle har vi i många avseenden kommit längre än så. Visst finns det vanföreställningar om en fungerande meritokrati, men de flesta vet också att strukturer, individuella färdigheter, klass och etnicitet spelar in när det handlar

“Attraktivitet borde vara en subjektiv sak, men på något märkligt sätt ser alla ändå samma sak framför sig”

om en människas möjlighet att nå framgång. Men när det kommer till platser verkar många fortfarande tro att allt är möjligt. Att Strömsund kan bli Åre eller att Alfta kan bli Järvsö, och följaktligen – det är en logisk följd av resonemanget – att de förlorande platserna får skylla sig själva för att de inte lyckas lika väl.

Sedan måste man komma ihåg: Åre är en förort till Stockholm, en plats där urbana människor lajvar landsbygd med allt vad det innebär av funktionsplagg, kashmirsockor och fyrhjulsdrivna elbilar.

Det hade de kunnat få hålla på med bäst de vill, om det nu inte samtidigt varit så att orter som Åre upplyfts till norm och rättesnöre och regionens själva kronjuvel. Gentrifieringen, det vill säga höjda huspriser och påföljande undanträngning, är en sak. Värre är att tolkningsföreträdet glider landsbygdsbefolkningen ur händerna. Attraktivitet borde vara en subjektiv sak, men på något märkligt sätt ser alla ändå samma sak framför sig.

Pandemin gav oss ingen grön väg. Men jag fick i alla fall en soffa.

Po Tidholm är journalist och författare, bosatt i Hälsingland. Sedan mitten av nittiotalet har han jobbat med stad/land-frågor, regionalpolitik och rurala samhällsfrågor i diverse format. Det har blivit böcker som *“Norrländ”* och *“Läget i landet”*, SVT-serien *“Resten av Sverige”* och hundratals artiklar i DN och andra tidningar. Sitter i styrelsen för Statens Kulturråd och hörs ofta i *Spanarna* i P1.

KAN ÄNGE VARA EN PLATS FÖR MÄNNISKORS LÄNGTAN?

Text: Susanne Kvarnlöf
Foto: Anneli Åsén

I arbetet med platsmarknadsföring, som i stort sett alla kommuner och regioner jobbar med idag, är det bara det lyckade och det pittoreska som får plats i berättelsen. Forskning visar nämligen att småsamhällen och hyreshusområden sällan förekommer när kommuner och regioner ska berätta om sin attraktivitet. Samtidigt så bor en stor del av Sveriges befolkning på just den typen av platser. Vad är det som egentligen händer när de platserna exkluderas från berättelsen?

FÖRST DET NYA. Ljusgröna tapeter med små blommor som jag själv valt. Ett nytt rum, i ett nytt hus, på en ny ort. Änge.

Sen det stora. Min syster lämnar inte huset på flera månader. Hon vågar inte gå ut, världen är så skrämmande stor för en unge som bott på landet.

Tiden går i rummet, tapeterna fylls med streckgubbar från alla dagbarn och själv rymmer jag ut genom fönstret i natten i jakt på frihet. Jag hittar den och lovar mig själv att aldrig komma tillbaka. Mina föräldrar säljer huset och använder en enda flyttkartong. Kanske är det lättare att ta avsked om det bara går packa några saker åt gången. Det är när min äldsta son ska börja

skolan som Änge kommer tillbaka till mig. Vi bor då på Frösön, men drömmer om ett annat liv. Vi tittar på ett skruvtigt hus i Offerdal som min pappa inte ens tycker att vi kan överväga att köpa. Så kommer den. Först frågan och sen känslan.

– Ska ni inte köpa hus i Änge då? Ni kan inte bo mer perfekt än så, säger pappa.

Det är som att han föreslår att jag ska bo bland mina egna fördomar. Jag har så många av dem, men de är osynliga för mig.

Det är platsmarknadsföreningen som ska dra undan slöjorna för mina egna fördomar ett par år senare. Under en tid arbetade jag i ett inflyttarprojekt som med

Angelica Eriksson Engelin är född och uppvuxen i Änge. Hon bodde några år i Östersund, men för 6 år sedan flyttade hon tillbaka med sambo och numera har de dottern Stella tillsammans.

– Jag älskar det här lilla samhället, det är precis som när jag var liten. Jag har verkligen ingen längtan härifrån. Jag vet vad det är för folk här och det är precis lagomt med folk här också, säger hon.

“Vi har ett djupt behov av bekräftelse och att få finnas med i någon slags berättelse och frågan är väl i vilken vi ska vara med i.”

hjälp av konsulter skulle ta fram länets gemensamma platsvarumärke. Jag är nybörjaren som vill lära mig mer så jag beställer några böcker om ämnet. Jag lär mig att platsmarknadsföring handlar om att stärka en plats konkurrenskraft och generera fler invånare, besökare och investeringar. Jag läser att fler invånare är många kommunpolitikernas dröm. Någonstans där börjar jag tröttna, journalisten i mig har för många frågor. Är det till exempel rimligt att vi ska lägga en massa skattepengar på att visa att vi är attraktiva? Och slåss inte alla Sveriges kommuner om samma människor? Jag tar nästa bok i högen: Världens bästa plats? skriven av Josefine Syssner som är professor på Centrum för kommunstrategiska studier vid Linköpings universitet. Hon har i sin forskning tittat på platsmarknadsföring utifrån ett demokratiperspektiv. Jag sträckläser boken. Hennes forskning visar bland annat att det är ett problem att en viss typ av miljöer aldrig synliggörs när platser kommuniceras. Vanliga hyreshusområden eller småsamhällen som inte uppfattas som särskilt pittoreska, finns inte med i den kommunala eller regionala berättelsen om platsen. Det i sin tur betyder att de problem som finns på dessa osynliga platser inte blir möjliga för politiken att kunna identifiera och då kan de heller inte formulera några lösningar..

Det är det fina och lyckade som lyfts fram, inte det som kräver politiska insatser, budgetprioriteringar eller nytänkande.

Där börjar jag förstå att ett exempel av småsamhällena Josefine Syssner pratar om är till exempel Änge. När jag ser igenom andras fördomar, ser jag plötsligt mina egna.

Ändå får jag inte ihop bilderna. Vi vet att drygt 200 av Sveriges totalt 290 kommuner har mindre än 30 000 invånare, det vill säga de flesta kommuner är rätt små. Andelen invånare som bor i städer är knappt en fjärdedel (enligt FN:s definition) utan de flesta människor i Sverige bor i småstäder, mindre tätorter och landsbygd. Änge är alltså en rätt typisk svensk bostadsplats och ändå är platsen så osynlig. Hur kommer det sig egentligen?

För Josefina Syssner har det nu gått tio år sedan hon släppte sin bok och hon menar att Änge blir osynligt eftersom den här platsen inte har de attributen som kan göra Änge till en symbol för människor längtan. Dessutom finns så många Änge där ute.

– Jag håller med mig själv när jag skriver i boken att det är synd att bara vissa får synas och inte andra, men samtidigt bygger kritiken jag har på en föreställning om att det är viktigt att synas. Vi har ett djupt behov av bekräftelse och att få finnas med i någon slags berättelse och frågan är väl i vilken vi ska vara med i. Svaret kanske är att vi vill vara med i den berättelse som har betydelse för samhällsutvecklingen, säger Josefina Syssner.

Men vem öga är det då vi söker?

– Jag tror att vi människor tror att vi vänder oss mot en publik som kanske inte finns, det kanske handlar om oss själva egentligen. För vem gör vi oss fina? Det är inget dåligt i att vilja ha en positiv bild av sig själv utan det är något djupt mänskligt. Det som är sorgligt är om man internaliserar någon annans tänkta bild på en själv, säger hon.

Josefina menar att det finns en föreställning hos många av oss om hur en bra plats ska vara.

– Men var bor den bilden? Hos vem? undrar hon.

Ja, vem är det som egentligen äger den?

I tätorten Änge i Krokoms kommun finns i stort sett allt. Matbutik, apotek, hälsocentral, tandläkare, skola, konditori, gym, bibliotek, bygghandel och däckhotell. Det finns inga övergivna lokaler, där affärer eller banker lämnat finns i dag kontor, café och loppis. Bara macken är borta. Det här är en praktisk älskad plats av de cirka 400 människor som bor här. För ett hus får du betala allt mellan 320 000 och 950 000 kronor. Ett av de dagbarn som min mamma tog hand om är Angelica Eriksson Engelin. Hon köpte sitt hus i Änge för 6 år sedan där hon bor med sambon Henrik och dottern Stella. Angelica gav inte sambon något val när hon bestämde sig för att flytta hem igen. Det var mer ”jag flyttar till Änge, ska du med?” Idag bor familjen ett stenkast från hennes barndomshem.

– Jag älskar Änge. Vi kommer inte att behöva skol-taxi till Stella utan det är gångavstånd till skolan, här finns fotboll och skidåkning i närheten. Tystheten är stor här, inget oroligt finns här heller, utan bara trygghet.

“Varför drömma om Paris när äventyret finns i Änge liksom?”

Angelica arbetar på lagret på Nälakens Värmeindustri, men är föräldraledig nu. Igår slog äppelträdet ut och imorgon fyller dottern Stella 1 år. Det här är platsen där Angelica vill att hennes dotter ska få växa upp.

– Änge är inte jätteprioriterat från politiskt håll, men vi klarar oss ändå. Här löser vi allt själv, säger hon.

Jag tänker att både Angelica och min pappa har rätt om Änge. Vi lyssnade så klart inte på honom utan köpte det där huset som vi inte skulle överväga, men som blev rätt för oss. Men varje gång jag skjutsar ungarna på någon aktivitet i Änge, eller själv åker dit för att springa i den magiska skogen, åka skidor eller paddla i sjön, så ger jag pappa rätt. Min farmor hade ju redan fattat, hon sa alltid till farfar: ”när en av oss dör så flyttar jag till Änge”. Det blev aldrig så, men det finns en längtan i de där orden som jag gillar. Varför drömma om Paris när äventyret finns i Änge liksom?

Jag bär tunga kassar från ICA när någon ropar på mig över parkeringen.

– Susanne, jag hörde dig på radion om det där projektet du är med och driver om bilden av landsbygden, säger Helena Fjällberg.

Jag stannar upp och vi är snart inbegripna i ett djupt samtal.

– Det är ju samma sak med bilden av oss samer. Okunskapen är större om samer än om landsbygden. Jag tror att samer ses som besvärliga. Att vi bara säger nej till allt, men vi tänker på renen först och främst, säger hon.

Helena bor i Änges gamla läkarvilla som hon köpte för att det påminde om fjällets frihet med åkermark

- Jag lever här i Änge och sen har jag ett liv i Tjouren. Jag är dock alltid same var jag än är.

Helena Fjällberg arbetar på skolan i Änge som matematiklärare, men det är inte det viktigaste jobbet för henne.

- Renskötsel är prio ett så är det något med renen då kommer jag inte på jobbet den dagen, säger hon.

Helena blir upprörd när någon påstår att fjället är vildmark.

- Vi är bara en av alla generationer före mig som har brukat fjällen, renen finns där och vi följer deras spår. Det finns ingen vildmark kvar i svenska fjällen utan det är både ett kulturlandskap eftersom det är påverkat av oss samer, men det är också ett odlingslandskap eftersom renen har gått och betat där, säger hon.

“Vi vill vara med i den berättelse som har betydelse för samhällsutvecklingen”

runt om och med utsikt mot Nälssjön. Men skulle hon bara bo här så skulle hon bli sjuk säger hon. Så hon lever i två världar och hon behöver båda. Ett liv i Änge och ett i samevistet Tjournen i Mjölkvattnet.

Författaren Elin Olofsson befinner sig liksom Helena i två olika världar: Ett i huset i Bredbyn där hon hittills skrivit fem romaner och ett i Stockholm där hon delvis behöver befinna sig eftersom möjligheterna i hennes bransch blir bättre genom att hon är på plats där. Men just nu tillåter nerverna henne att stå framför korvkiosken vid fotbollsplanen i Änge, är det för spännande måste hon stå bakom. Hon är en stor fotbollsfantast och har sponsrat Offerdals damlag under många år. Åldersspannet är mellan 14 och 46 år i laget och det är nu två år sedan de vann en match. Publiken är 27 människor och två hundar som hårdar ut i de iskalla vindarna.

– Det här är tjejer som växer upp ungefär som jag växte upp, säger hon.

Elin är uppvuxen i grannbyn Tulleråsen, men det är i Änge hon gått skola och tränat fotboll. Hon ser fördelarna med Änge lättare idag än när hon växte upp, det där lilla samhället som ändå är ett helt fungerande samhälle. Som med en lätthet fångade upp människor kring frågor om vad som var rätt och fel i ett slags gemensamt ansvar.

– När jag pratar med folk som bor i Stockholm så tror de att all landsbygd är ”Underbara Clara-landsbygd”, man ser inte att vi har fungerande idrottsorganisationer eller kulturorganisationer eller att jag kan hämta ut grejer på ICA i Änge som jag köper på nätet från USA. Eller som med fotboll, det här är samma scener som om det vore Bromma, men de tror att det enda vi gör är att köra traktor, säger Elin.

Hon har lagt ner det där med att förklara eller balansera folks bilder av landsbygden.

– I mitt yrke möter jag fördomar jämt, jämt, jämt. Jag tänker att det inte är deras fel att de är obildade, men jag tar inte ansvar för att rätta till den större bilden.

Mer och mer inser jag vilken rikedom jag är uppväxt med. Både att ha gångavstånd till alla mötesplatser i Änge såsom mataffären, fotbollsplanen, skidspåret. Men det bästa av allt, att få möta alla olika människor som bor här. Jag kanske inte känner alla vid namn, men jag känner alla ansikten. Det var en viktig trygghet för den där ungen som bott på landet. Jag får haka fast i dessa människor. För det är ju så det alltid är – det är människorna som gör platsen till vad den är, och det finns en sån mångfald bland dem som sällan syns.

Vad händer med bilden av Jämtland när vi inte visar den mångfald som finns här? När vi inte visar det liv och de människor som bor i till exempel Änge? Det måste ju innebära att det är en väldigt smal och liten och för att vara helt ärlig: välbärgad målgrupp som tror att det är möjligt att bo här? Missar vi en massa människor som skulle vilja flytta hit om de kände att det fanns plats för dem här? Och är egentligen inflyttning universallösningen för alla landsbygdskommuner?

– Ibland har de politiska beslutsfattarna en väldigt diffus bild av vad problemet är men man tror sig ha hittat en lösning. Lösningen är då inflyttning, men vad är det egentligen för situation vi vill lösa med den insatsen och åtgärden? säger Josefine Syssner.

Hon menar att hela den regionalpolitiska idén förändrades i början av 1990-talet. Från att kommuner hjälpte varandra i uppförsbackarna till perspektivet att omfördelning inte var aktuellt längre.

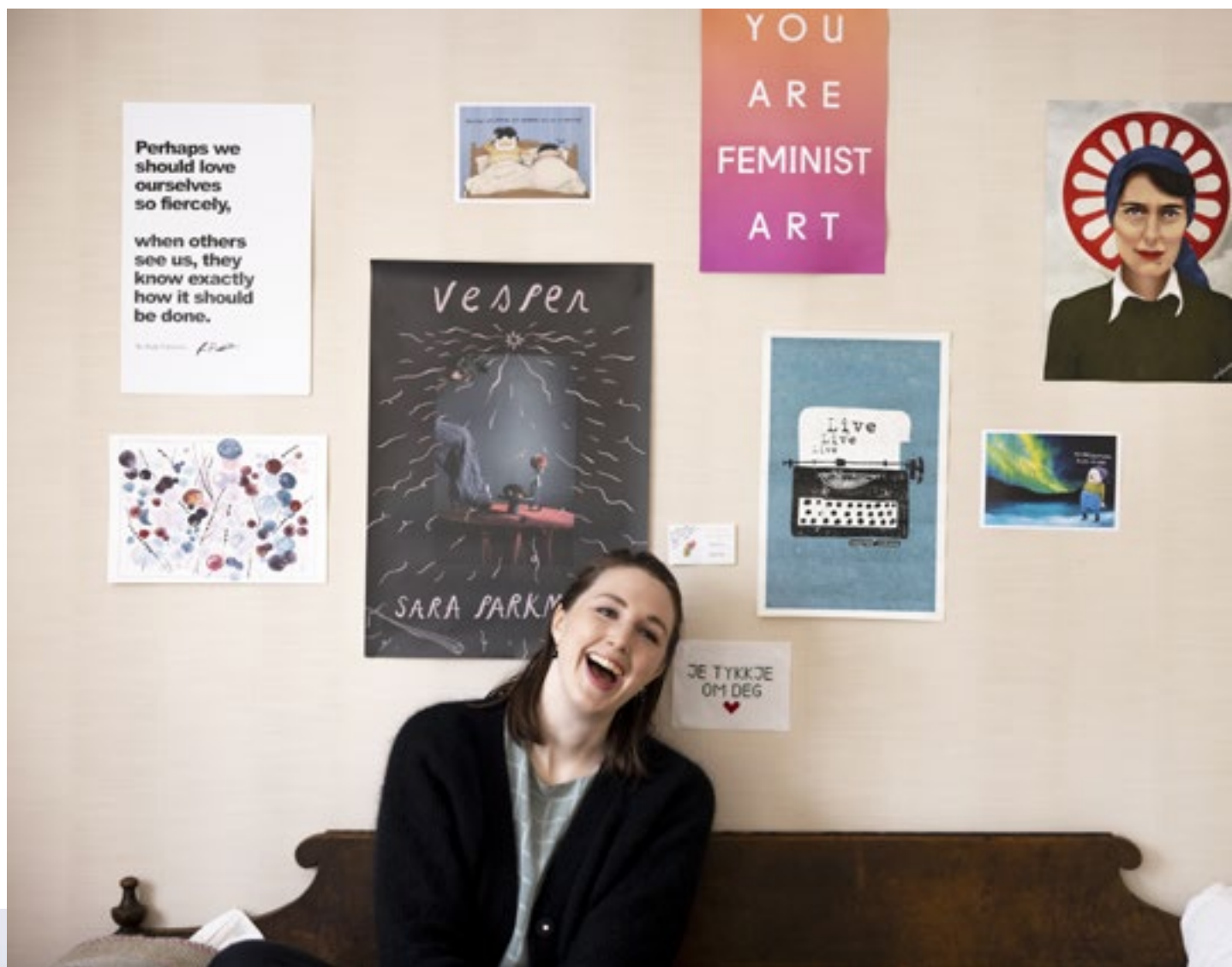
– Attraktivitet och konkurrenskraft blir då grejen och vi tror att bara vi blir attraktiva så kommer det att gå bra, säger Josefine Syssner.

Täckjacka och handskar är inget ovanligt på en fotbollsmatch i Änge en söndag i juni. Offerdals damlag har inte vunnit en match på två år, de ligger sist i tabellen i division 3, men alla spelare är så positiva ändå. Författaren **Elin Olofsson** sponsrar laget och åker på matcherna så ofta hon kan.

– Med fotbollen är det ett strategispel som jag tycker är intressant, varje lag har samma antal spelare, men man har olika strategier för hur man ska vinna matcher. Det bygger på att det är ett lag men också individuella prestationer, säger Elin Olofsson.

Amelie Rahbek är nyinflyttad från Uppsala och hon bor i hyreshusområdet i Änge.

– Jag har tagit små steg under sju år för att ta mig till Jämtland, skaffat körkort, valt jobb som varit bra för mitt cv. När jag fick jobb på Region Jämtland Härjedalen som processledare rann det tårar av lättnad, säger hon.

Amelie har läst på Hyper Island och har en kandidat i genusvetenskap. När det kom till var hon skulle bo i länet var hon bestämd.

– Jag flyttade inte upp för att bo i en stad, jag hade varit i Änge innan och jag gillar platsen. Men många frågor varför jag bor i Änge, säger hon.

Jämtlands län har de tre senaste åren ett positivt flyttnetto med totalt 1 789 människor, men sedan år 1988 har utflyttningen varit större än inflyttningen varje år fram till brytpunkten år 2020.

Varje år är det cirka 1 800 människor i åldern 20–29 år som lämnar länet och som kanske skulle ha stannat om rätt jobb och utbildning fanns.

– Mängden människor som flyttar varje år och de som kan bryta upp och flytta är ganska få. Det är när vi är unga och ska plugga och när vi är i familjebildande ålder som vi rör på oss, annars är vi ganska stationära av oss, säger Josefina Syssner.

Hon menar att det finns en schablonmässig bild av vad det är för personer man behöver för att en plats ska vara attraktiv.

– Då kanske det inte är en undersköterska med två barn man ser framför sig utan att det är den framgångsrika IT-medelklassen. De som jobbar med de här platsvarumärkesbilderna själva kanske är väldigt långt ifrån den yrkeskategorin så när de tänker på arbetskraft och kompetens då är det dem själva som man tänker på. Man kanske tror att till exempel undersköterskor och poliser inte är så mobila, säger Josefina Syssner.

Trots detta finns det ändå människor som lyckas hitta till Änge. Amelie Rahbek, nyinflyttad från Uppsala, hittade till Änge och en hyresrätt genom en vän. Hon har sett att hon ryms på den här platsen och hon känner att hon landat rakt i ett sammanhang.

– Jag har fantastiska grannar här som kommer med afgangsk mat till mig, folk tittar upp och hejar i byn. Det här är en sådan dynamisk plats där det får finnas så många olika människor, det gör mig glad. Om vi

pratar normer så är det inte lika trångt i Änge. Det är mer en känsla av att jag får plats här, säger Amelie.

Samtidigt som snön lägger sig i samhället och sjön får längdspår bryter snart våren fram och skidstavar byts mot krattor. Träningsstimarna blir fler för damlaget och den här sommaren kommer de vinna sin första match på 1 000 dagar. Det är deras berättelse.

Angelica får se sin dotter ta första stegen, Amelie drömmer om att köpa en gård med sin flickvän, Helena har ett rimligt avstånd hem till fjällen och Elin skriver spionserie för tv. Det är deras berättelser och deras framtidsdrömmar. Men det är också berättelsen om Änge och den betyder något.

Tänk om vi kunde se det nya och det stora i platser som Änge? Kanske kan vi det genom ögonen på en bondunge från landet som är så bunden till den här platsen. Se hur berättelserna blir till ett blixtlås, när det dras åt ena hållet så låser häktorna fast i varandra och när den dras åt andra hållet lösgörs de från varandra. Det öppnar sig och sluter sig beroende på vilket håll man drar åt. Änge är för mig dragkedjans början. Det kommer också vara slutet eftersom jag säger precis det som min farmor sa.

På strövtåg i medielandskapet

Text: Klas Fritzon

Foto: Anneli Åsén

Nyheter är lika viktiga för demokratin som pengar för ekonomin. Och i det perspektivet har Sveriges landsbygder blivit allt fattigare. Men utvecklingen rusar – där nya typer av medier också vitaliserar.

Jag brukar vandra längs byråkratiska stigar. I maklig takt följer jag samhällets utveckling genom den statliga förvaltningens skiftande terräng. Skärper uppmärksamheten inför knastertorra kommittédirektiv. Hastar mig förbi partipolitiska revirmarkeringar i propositioner. Försjunker i hela fält av ord, lika vidsträckta som rallarrosorna på ett sensommarhygge.

Ibland stannar jag till för att orientera mig. Vart leder denna stig? Känner jag hopp om att hitta fram till något betydelsefullt?

Nyfikenheten att se bakom nästa krön manar på. Kanske som en motståndshandling i en värld där många är så säkra på sin åsikt – att fakta verkar spela allt mindre roll.

Våra medier är en del av det där demokratiska landskapet. Dels genom att de berättar om besluten våra politiker fattar. Dels som en fråga i sig – med egna mål och ett särskilt tillhåll i statens budget.

Den norske forskaren Jostein Gripsrud beskriver medierna som skapare av föreställda gemenskaper.

Som Sverige till exempel. Eller Hede, Hackås och Hoting. Samtidigt är det ungefär lika enkelt att fänga vidden av mediernas betydelse som att plocka in en hel midsommaräng till vasen på bordet där jag sitter.

Medierna ska sakligt och korrekt informera om händelser – utan att ta ställning. Både om krig och kulturkvällar på bygdegården, om pandemins utveckling och invigningen av (ännu) en ny padelbana. Medierna ska också granska makten för att avslöja missförhållanden och vara ett forum för debatt och åsiktsbildning. Men såklart finns en stor variation i vad vi kan (och ska) förvänta oss från till exempel Dagens Nyheter och Jämtlands Tidning.

STOR VARIATION MELLAN PLATSER

Det samlade utbudet av nyheter är lika viktiga för demokratin som pengar för ekonomin. Och på många sätt lika ojämnt fördelade. Detta trots public service som ska bidra med oberoende och opartisk information till alla medborgare oavsett var du bor.

Detta trots olika typer av offentliga stöd till kommersiella medier. Sedan några år till exempel ett för lokal journalistik.

Skilnaderna är helt enkelt omfattande mellan hur väl medierna fyller sin uppgift på olika platser.

Dels genom att bara finnas där. På vissa platser kan du ta del av en mängd nyheter om lokalsamhället och kommunpolitiken. På andra bara några få, då ofta notiser och insändare. Vita fläckar eller nyhetsökningar är beteckningar på geografiska områden som nästan har blivit osynliga.

Dels genom hur de finns där. För självklart måste medierna också spegla platser på ett rimligt sätt. En utmaning för de (alltmer sällsyn-ta) lokala medier som faktiskt har journalister på plats. Men ännu svårare från distans; som en redaktion i Stockholm – eller möjligen centrala Östersund.

HALVERAT TIDNINGSLÄSANDE

I skrivande stund får jag en tik tok från min dotter om en nyhet där tjuvar stulit ”krämiga chokladägg” och grips efter en biljakt.

Ett bra exempel på hur medielandskapet ser ut idag. En perfekt nyhet för henne, men inte för mig (som gillar choklad men inte brott). Fragmentiseringen är stor både vad gäller ålder och intressen, där vi med algoritmerna som vägvisare leds allt längre från varandra. Men också närmare.

Utvecklingen rusar. Ta tidningarna som exempel:

Digitaliseringen har på kort tid halverat det dagliga läsandet. Ägar-na har svarat med allt som håller dem flytande: Uppköp. Nedläggning av lokalredaktioner. Kalavverkning av kontorslandskap där reportrar och fotografer tidigare trängdes. Flerkanalstrategier. Höjda priser. Gemensamma funktioner inom jättekoncerner som Bonnier News.

Allt för övrigt en tidstypisk fond i Sara Strömbergs böcker om lokalreportern Vera Bergström.

Än kan vi dock inte summera. Jag frågar en chatrobot om hur framtids medier kommer påverkas av artificiell intelligens – och inser att vi bara sett början.

Det vi sett hittills spelar såklart roll i varje samhälle som påverkas. Om du bor i Strömsund och lokalredaktion bommar igen, så drabbar det dig och dina grannar i första hand. Det blir helt enkelt mindre av den där föreställda gemenskapen.

VI RISKERAR ATT BLI MER EXOTISKA

När den lokala journalistiken tunnas ut drabbar det också bilden av landsbygder i våra rikstäckande medier, som i stor utsträckning är beroende av de lokala nyheterna. Vi här i inlandet riskerar att framstå som alltmer exotiska. Det finns forskare som menar att det kan stärka

Klas Fritzon jobbar med kunskap och kommunikation på Hela Sverige ska leva - från sin pinnstol i köket på Frösön. Han har ett mångårigt flutet som byråkrat på Tillväxtverket, där han fram till 2022 var koordinator för uppdrag inom den nationella landsbygdspolitiken.

”redan existerande rumsliga och socioekonomiska hierarkier”. Vilket i sin tur påverkar var investeringar görs och hur människor flyttar.

Men bilden är inte entydig. Visst har de lokaltidningar som är kvar blivit tunnare och dyrare – med gradvis minskat lokalt innehåll. Samtidigt tjänar ägare pengar (trots att stora pengaströmmar gått till nya aktörer som Google och Facebook). Tidningar med rikstäckande ambitioner når lönsamhet genom digitala utgåvor, medan beroendet av papperstidningen är större i landsbygd.

För Dagens Nyheter har den nya lönsamheten skapat utrymme att etablera redaktioner i Umeå och Luleå. En studie visar att det i sig bidragit till både fler och bättre nyheter från Norrland – jämfört med tidigare då tidningen bidrog till att sprida exotismen. Men det urbana perspektivet är starkt, särskilt kopplat till den industriella omställningen.

Nog är dagens medielandskap svåröverskådligt. Traditionella medier stupar. Nya tillkommer: Facebookgrupper, swishjournalister och gratistidningar är exempel som alla fyller sin plats. I vissa fall bidrar nya medier med demokratisering, som när digitala kanaler används för att mobilisera människor vid stora händelser i lokalsamhället. I andra fall med nostalgi och igenkänning, som i grupper på Facebook där bilder från en viss plats publiceras av många tusen medlemmar.

MEDIERNA HÄNGER SAMMAN I ETT EKOSYSTEM

Men totalt sett verkar det inte vara någon ordning alls. Som när jag blickar mot himlen då svalornas ungar precis lämnat boet. Bara en massa tvära girar och okoordinerade rörelser.

Begreppet medieekologi introducerades av amerikanska forskare på 1950-talet när televisionen omformade samhället. En metafor som genom digitaliseringen fått förnyad aktualitet – och ger en hint om hur allt hänger samman.

Och nu behöver du använda fantasin:

Föreställ dig valfritt kryp i Storsjön. Varför inte bekymmerslösa hoppkräftor? De blir upptäna av småsik, som i sin tur blir till föda åt

sjöns öringar. På samma sätt fungerar den mediala näringskedjan där lokala nyheter blir till föda åt regionala medier. I toppen av hierarkin hittar vi rikstäckande medier som ger sken av lokal bevakning, trots att de nästan helt livnär sig på andra.

Sambanden är dock komplexa. Medier både kompletterar och konkurrerar med varandra. Några frodas, medan andra trängs undan. Beroenden fördjupas. Behov förändras. Nyheter vandrar mellan kanaler under gradvis mutation. Sammantaget en hel livsmiljö, där vi alla dras in som medproducenter och annonsobjekt.

Typisk slutpunkt på en byråkratisk vandring: Ökad förståelse med frånvaron av enkla svar som främsta kännetecken.

Kanske är det just det där lite krångliga som gör att känslan av att jag blivit rikligt belönad dröjer kvar.

I det avseendet påminner vandringarna om att plocka vildhallon.

Och möjligen är också ryggonten densamma.

Källor: Budgetpropositionen för 2023, prop. 2022/23:1, Utgiftsområde 17. Digital News Report 2022, Reuters Institute. Ett hållbart mediestöd för hela landet, Ds 2022:14. Ett speglingsuppdrag för ett förändrat medielandskap, Myndigheten för press, radio och TV, diarienummer 17/03858. Förtroendebarmetern 2023, Medieakademin. Kommittédirektiv: Långsiktiga villkor för ett hållfast och oberoende public service, 2023:27. Landsbygd i medieskugga – nedmonteringen av den lokala journalistiken och bilden av landsbygden i Dagens Nyheter, Gunnar Nygren Kajsa Althén, 2014. Medieekologi – ett helhetsperspektiv på medieutveckling, Gunnar Nygren, 2016. Medieutveckling 2021, Mediepolitik, Myndigheten för press, radio och TV. Medieutveckling 2022, Mediekonsumtion, Myndigheten för press, radio och TV. När DN flyttar in: En studie om hur den mediala bilden av Norrland kan påverkas av lokala journalistiska satsningar, Niklas Gustafsson & Victor Svenfelt, 2023. (Re)producing a periphery Popular representations of the Swedish North, Madeleine Eriksson, 2010

Bilderna du aldrig får se

**Öde lador, storslagna fjäll
och vackra vyer i all ära, men
livet på landsbygd rymmer så
oändligt mycket mer. Det är
dags att landsbygdens mångfald
får synas i bild.**

Text: Susanne Kvarnlöf

Foto: Anneli Åsén och Susanne Kvarnlöf

Roger Nordantjäl bor i Kvitsle i Bergs kommun och han driver eget företag. Firman heter Kvitsle Allservice och Roger hjälper kunder med avloppsspölning. På vintern drar Roger skidspår runt sitt hus, det blir många varv för Roger och hunden i det kilometerlånga spåret. Åker han inte skidor så fiskar han öring, det är den bästa avkopplingen han vet. Roger är väldigt nöjd med sitt liv och den plats han har valt.

– Jag älskar den här byn, det är en lugn by där ingen bryr sig om vad andra gör och där alla är accepterade, säger Roger.

Foto: Anneli Åsén

Bilder är magiska!

Du kanske tänker att det är lätt som fotograf att tycka det, men faktum är att bilder är ögonöppnare, de hjälper oss att tolka och förstå världen. Dessutom talar bilder ett universellt språk, nämligen bildspråket. Bilder kan inte som med ord läsas mellan raderna, utan bilder förklarar vad det handlar om genom att tala till dina känslor. En bild når dessutom hjärnan 60 000 gånger snabbare än text. De hittar sina egna vägar in i vårt medvetande, oftast innan vi hinner tänka efter. De kan uttrycka värderingar, väcka känslor och de kan luras. Bilder är med andra ord makt.

Vissa bilder gör ont att titta på, andra ger styrka eller lycka. Vissa bilder är starka, andra svaga.

Bilder kan också vara falska och manipulerade.

Bilder formar vår uppfattning om andra människor och om oss själva– och de kan förändra världen.

Som till exempel bilden som vände opinionen i Vietnamkriget, 9-åriga flickan Kim Phuc som gråter av smärta när napalmen skällar hennes hud. Lika starkt och tydligt kommer bilden på Alan Kurdi som blev en symbol för flyktingkatastrofen runt Medelhavet tillbaka i våra hjärnor när någon säger ”pojken på stranden”.

Så kraftfull är bildens makt, ändå är det något vi sällan pratar om eller reflekterar över trots att vi idag lever i ett konstant bildflöde. De bilder vi ser skapar vår uppfattning om världen.

När vi tittar på de bilder från landsbygd som vi oftast ser idag så är de inte rättvisande. De absolut vanligaste bilderna är de på den öde ladan, förfallna hus och den stängda butiken. Eller så är det en romantiserad bild med grusväg utan potthåll i solnedgång, det öppna fältet och den röda stugan som alla tyskar vill hyra. Det är absolut en del av vår landsbygd, men vi får aldrig se hela bilden. Och framförallt: Vi får aldrig se människorna som bor, lever och verkar i den. Något som nästan genomgående finns med på bilder från städer. Dessa bilder skapar till slut ett mönster som speglar den urbana normen och som delar upp olika lag, som värderas olika.

I grund och botten blir det en fråga om demokrati och jämlikhet. När platser och människor osynliggörs ser vi inte heller deras behov och förutsättningar, och de fräntas sin röst och sitt värde.

Det är allvarliga konsekvenser men det går att förändra, och det behöver inte vara så svårt. Bilder är en stor del av lösningen. Vi måste få se människorna och vi måste få se det vanliga livet som pågår överallt i vårt land. Se att vardagen är sig rätt lik oavsett postadress.

Syskonen **Carl** och **Lore** leker med kusinerna **Nämi** och **Jack** i Handsjön. Avsaknaden av lekplatser på landsbygden löser barnen själva. En skoterkälke kan man ha riktigt roligt med även under en varm sommardag.
Foto: Anneli Åsén

En söndag under sensommaren är **Heelena Haraldsson** och dottern **Nova-Li** på Stocke Titt på Frösön och bygger en egen drake i afghansk stil. De äter falafel och tittar på när deras egenbyggda drake dansar i vinden.
Foto: Anneli Åsén

Billie Lo Isakson får hjälp med hucket av **Sandi Haboush** på Jamtli öppna förskola på Ströms hembygdsgård.
Foto: Anneli Åsén

En varm höstdag sker årets sista utomhusklippning för 96-åriga **Helge Lindman**. Sonen **Johnny** är den som brukar hjälpa Helge med trimmern.

– Det är ju konstigt att vi som har så lite hår, att det växer ändå, säger Johnny och skrattar.

Foto: Susanne Kvarnlöf

Ebba är inte så sugen på att gå hem när pappa **Anton Halvarsson** hämtar henne på föräldrakooperativet Busbua i Rissna.

Ebba blir glad och ger pappa en kram, men vill helst stanna kvar och leka.

– Det är klassiskt att det är så här, säger Anton och skrattar.

Foto: Anneli Åsén

Lyskväll är i Sverige en rätt ung tradition för att ta farväl av sommaren. Den firas traditionellt den sista lördagskvällen i augusti genom att man tänder eldar längs stränderna. I Handsjön kallar man kvällen Lysnatta och här välkomnar man hösten och tackar för sommaren genom att skicka upp ett 20-tal miljövänliga rislyktor. Evenemanget är ett sätt för byborna att få ihop pengar till väglyseföreningen, så de svävande lyktorna ger ljus i dubbel bemärkelse.

Foto: Anneli Åsén

Glöggmingel på seniorboendet Genvägen Offerdalsvägen i Krokoms. Hyresgästerna som länge önskat sig en flaggstång fick en under sommaren som de nu klätt i ledljus till jul. Här är det ofta aktiviteter på gården och under sommaren tänds grillen varje fredag.

Foto: Anneli Åsén

*"Jag är en stolt delägare till en
av Sveriges vackraste belägna
grusvägar"*

Enskilda vägar är vanliga på landsbygden och det kostar att bo vid en sådan väg eftersom Trafikverkets statliga driftbidrag inte täcker kostnaderna fullt ut. Just den här vägsamfälligheten har funnits i Övre Kaxås sedan 1940-talet. **Maja Örberg** flyttade till byn för år 2021 sedan och det här är första gången hon hjälper till att fylla pothålen i vägen. – Det här är ett trevligt sätt att bekanta sig med grannarna och samtidigt ta hand om vårt gemensamma skötebarn, jag är en stolt delägare till en av Sveriges vackraste belägna grusväg. Det är när man bor på landet som man blir påmind om hur mycket jobb det är med att hålla ett samhälle i gång, säger hon. «

Foto: Susanne Kvarnlöf

Utan karta och kompass i det paradoxala Sverige

Text: Lars Trägårdh

Berättelsen om Sverige blir effektiv först när den ges en narrativ båge och en inre moralisk och politisk logik. Att enbart erbjuda ett löst sammansatt smörgåsbord av krafter, köttbullar, surströmming och snus, kryddat med lite jämställdhet, barns rättigheter och luddigt tal om mångfald och mänskliga rättigheter är inte tillräckligt. Så låt oss dyka ner en bit djupare.

Kampen om vem som skriver berättelsen om en nation är inte bara bestämd av goda intentioner utan är i högsta grad beroende av de narrativ som redan existerar. I Sveriges fall har detta inneburit en berättelse om ett samhällskontrakt och en kultur som inte bara finns utan som även framstår som ganska märklig, till och med extrem.

I konkreta termer har detta kommit till uttryck i iscensättandet av ett projekt som konsekvent och radikalt bygger på alliansen mellan stat och individ – ett samhällskontrakt som jag benämnt den svenska statsindividualismen.

Utmärkande för detta samhällskontrakt är den höga tillit som utmärker Sverige och övriga nordiska länderna. Denna är i sin tur kopplad till en stark betoning på lagbunden ordning, det skötsamma arbetet, medborgarskap, individualism och en positiv syn på statens centrala roll för hur det svenska samhället faktiskt är uppbyggt via lagar och institutioner.

Vi ser detta i vår familjepolitik och i vår skattelagstiftning, men även i våra värderingar. Ser vi till resultat från den Tillitsbarometer som jag genomför med kollegor, visar det sig att svenskar, när de tillfrågas om vad som är viktigt för att räknas som svensk, i väldigt låg grad betonar etniska egenskaper som att vara född i Sverige eller att ha svenska anföräldrar. Men nästan alla betonar vikten att följa svenska lagar och regler. Dessa resultat ser vi även i internationella undersökningar som PEW institutet i USA genomför. Sverige sticker ut även i detta avseende i globala jämförelser. Resultat från Tillitsba-

rometern visar också att när man frågar om vad som är viktigt för att uppfatta en annan person som pålitlig så sticker det skötsamma arbetet ut.

Men berättelsen om Sverige har gradvis efter andra världskriget komplicerats av en annan berättelse, nämligen den om Sverige som en moralisk stormakt, som ett världssamvete.

Till del är detta en effekt av Sveriges agerande under andra världskriget. Järnhandeln med Hitler, transporter av tyska trupper genom Sverige till Norge, avogheten mot att ta emot judiska flyktingar, detta och mer skapade bland många en känsla av olust och skam, att Sverige hade en skuld att betala av. Med portalfigurer som Dag Hammarskjöld och Olof Palme kom med tiden en idé att växa fram, både i Sverige och utomlands, att Sverige hade en speciell roll att spela i FN, i internationella åtaganden för fred och bistånd. SIDA blev en konkret symbol för detta åtagande. På samma sätt som välfärdsstaten, jämställdheten och barnens rättigheter blivit en viktig del av svensk nationell identitet, så kom berättelsen om Sverige som en moralisk stormakt också att etableras som en aspekt av den moderna Sverige-bilden.

Länge var det nog också så att de flesta inte såg något större problem med att det fanns två parallella berättelser om Sverige. Framställningarna uppfattades nog som nästintill synonyma även om den ena handlade om inriket och den andra om utriket. Den grundläggande moraliska logiken kunde tyckas vara densamma. Man strävade efter frihet och rättvisa i Sverige, så man byggde en välfärdsstat. Och man arbetade för frihet och rättvisa i ”den tredje världen”, så man investerade i biståndspolitik, pläderade för mänskliga rättigheter, stödde FN, och skrev under internationella konventioner.

Men vid närmre betraktande visar det sig att de bygger på helt skilda logiker. Det svenska samhällskontraktet i form av folkhemmet bygger på medborgerlig ömsesidighet, på villkorad altruism och det skötsamma arbetets primat. Den moraliska stormakten bygger på föreställningar om universella mänskliga rättigheter, en villkorslös altruism, välgörenhet och bistånd. Folkhemmet förutsätter nationalstatens avgränsade universalism; den moraliska stormakten betonar det gränslösa och post-nationella. Folkhemmet bygger på gnetig demokratisk politik och ett nollsummespel där utgifter begränsas av skatteuttag. Mänskliga rättigheter-logiken utgår ifrån juridiskt bindande rättigheter som är frikopplade från kostnadshänsyn.

Hur hamnade vi här? Länge var motsättningarna

”Men berättelsen om Sverige har gradvis efter andra världskriget komplicerats av en annan berättelse, nämligen den om Sverige som en moralisk stormakt, som ett världssamvete.”

dolda på grund av att de två modellerna projicerades i skilda geografiska rum. I Sverige gällde villkorad altruism, ömsesidighet, skötsamt arbete och gränser, utomlands gällde villkorslös altruism, välgörenhet och gränslöshet. Men med de stora flyktingvågorna kom utlandet till Sverige, och plötsligt kolliderade logikerna i samma geografiska rum.

Men det var också så att något skedde i Sverige och världen i början av 1990-talet som gjorde att berättelsen om det nationella samhällskontraktet som den svenska socialdemokratin så framgångsrikt gjort till sin egen kom att försvagas. I kölvattnet av den ekonomiska kräftgång som påbörjas efter oljekrisen 1973 och slutar i en fullblodig kris i början av 1990-talet, tappar Socialdemokraterna förtroendet för det egna projektet. I stället seglar nyliberalismen upp som en potent kraft med nya visioner där marknaden, valfriheten och det fria näringslivet utmanar den sklerotiska ”socialstaten”. I förlängningen hägrade historiens slut och det globala marknadssamhället triumf.

Även från vänster blåste nya vindar, där den stark-starka staten ifrågasattes av dem som pläderade för egenmakt och rörelsebaserad självorganisering. Influerad av östeuropeiska intellektuella härförare som Vaclav Havel introduceras två nyckelbegrepp i denna berättelse – ”civilsamhället” och ”mänskliga rättigheter”. Begreppen hade visserligen en längre historia, men som historiker som Samuel Moyn har visat var det de facto först nu som de fick sina genombrott i det offentliga samtalet. Sin politiska kraft fick de genom kritiken av nationalstaten och den korrupta realpolitiken. I stället pläderade man för en mer moralisk ren ”anti-politik” med öppna gränser och ett globalt civilsamhälle.

Folkhemsberättelsen gick nu från att vara en retorisk ryggrad till att bli sedd som en otidsenlig nostalgitripp. I stället kom en ny, mycket mer förvirrad föreställning att dominera. Knappt en berättelse, utan snarare en ohelig allians av idégoods där anti-etatistisk

nyliberalism från höger blandades med postnationalism från vänster.

I denna process kom staten att bli det stora bondeoffret, med digra konsekvenser i dag. I den politiska polarisering som fångats i den retoriska motsättningen mellan globalister-nationalister, anywhere-somewheres, liberal demokrati kontra populistisk nationalism, har nationen och nationalismens faror kommit att överskugga det kanske viktigare, nämligen frågan om statens roll. Sedan början av 1990-talet har neoliberaler från höger vandrat hand i hand med såväl pragmatiska men visionslösa socialdemokrater i mitten som postnationella mänskliga rättigheter-förespråkare av öppna gränser inom den post-socialistiska vänstern.

Det förenande, universella och individuella medborgarskapet har nedgraderats. Från vänster har man splittrat via prioriteringen av mångkultur och identitetspolitik, från höger har man offrat det gemensamma genom sin preferens för valfrihet och marknad. Båda har bidragit till att såväl berättelsen om Sverige som bygger på ett gemensamt vi, som vår gemensamma, institutionella infrastruktur har slagits sönder.

Nu står vi inför ett splittrat Sverige, med social segregering och politisk polarisering, och en utveckling som lovar grindsamhällen för de rika, ghetton för fattiga, parallellsamhällen för de mångkulturella. Utan karta, utan kompass.

Lars Trägårdh är historieprofessor verksam i USA och Sverige.

Hans forskning har bland annat rört det svenska samhällskontraktet, nationalismen, folkhemmet och välfärdsstatens historiska rötter, samt civilsamhällets roll för välfärd och demokrati. Han medverkar regelbundet i den offentliga debatten i Sverige.

Bildanalys av Genusfotografen

En viktig inspiration för Bilden av oss har varit bildhandboken "Bilder som förändrar världen" som är skapad av Genusfotografen Tomas Gunnarsson i samarbete med Gävle kommun. Det är en handbok för att medvetandegöra hur könsroller reproduceras i bilder och i bildval. Samma sorts strukturer präglar de vanliga bilderna från landsbygden. På samma sätt som människor kan osynliggöras och exkluderas när vi pratar om kön så kan vi göra det när vi pratar om platser och de människor som bor här. Vi ville därför använda Tomas Gunnarssons expertis för att titta på hur vi i Jämtlands län arbetar med offentliga bilder. Vi bad honom därför att bildanalysera omslaget till RUS, vilket är den regionala utvecklingsstrategin för Jämtland Härjedalen. Det här är vad han såg!

Tomas Gunnarsson är journalist, genusvetare och fotograf. På sin blogg Genusfotografen analyserar han bilder från media, reklam och offentlig kommunikation för att belysa hur bilder antingen kan cementera eller utmana snäva könsroller och exkluderande normer.
www.genusfotografen.se

Av Tomas Gunnarsson, genusfotografen.se

Foto: Amelie Sjöstrand Gereholt

Bild 1

"Män är experter, kvinnor nybörjare." Det är budskapet som kommuniceras i omslagets första bild. En man i brandgul hjälm som hjälper en kvinna i vit hjälm som tappat fotfästet och är beroende av en man att bli räddad och guidad av. Är det Region Jämtland Härjedalens utvecklingsstrategi – att 2050 ska vara en återgång till 1950-talets könsroller?

Bild 2

Den här bilden var fin! En pappa och dotter som chillar i hängmattan i en skog. En bild som visar en mer modern mansroll där män också förväntas vara närvarande och omhändertagande föräldrar.

Här hade det ju kunnat vara en pappa och barn med utomnordisk bakgrund. Eller varför inte en familj med två pappor eller två mammor? När man har en idyllisk hängmatta och barrskog spikad finns ju oändliga möjligheter att befolka bilden med modeller, kärlekspar eller familjer som får flera att känna sig inkluderade.

Bild 3

En hög av händer i olika hudtoner. Det här är den mest typiska bilden man får upp om man googlar "mångfald". Personligen tycker jag att såna bilder tenderar att kännas tomma och se ut som glättiga amerikanska bildbanksbilder. Vore det inte en bättre idé att faktiskt skildra mångfalden som existerar i Jämtland och Härjedalen genom att porträttera människor med olika etnisk bakgrund som jobbar, umgås eller bildat familj tillsammans? Och gärna en bild där man ser ansikten, för då känns bilden mer äkta och inte bara symbolisk.

Alla bilder

Locations: Dålig spegling av Jämtland och Härjedalen!

Tyvärr verkar inga av dessa bilder faktiskt vara tagna i Jämtland eller Härjedalen. En bildsökning visar att bara hängmattabilden är från Norrland (Umeå), de andra från Stockholm och Norrköping. Även bakgrundsmiljön, eller känslan av plats, kan ju vara avgörande för om folk känner att en bild speglar dem och deras liv eller inte. Här har regionen missat ett – tre – gyllene tillfällen att välja bakgrunder, byggnader eller miljöer som faktiskt skapar igenkänning lokalt.

Ruralrenovering*

Ruralrenovering* #1

Kring de öde ladorna finns det liv

En av de vanligaste bilderna från landsbygderna är den på ladan, som regel ser den tom och öde ut. Men livet kring en lada är sällan så stilla som det kan se ut. Bonden plöjer, harvar och sår åkern runtomkring. Eller så kanske djuren betar där, eller så används den till förvaring eller teaterföreställningar. På Offerdals Hembydsgård i Ede förvandlas en lada till en utomhusbiograf under en sen sommarkväll. Så kan bilden av en lada också se ut.

Ruralrenovering* #2

Människor är bildlösningen för landsbygderna

Det här är två bilder som är fotograferade på samma plats. En bild är tagen på midsommarafton, den andra under hösten. Det som ofta saknas i bilder från landsbygder är just människor. Vi behöver visa att vi bor och verkar här, att vi har mötesplatser, mångfald och vardag. Så lösningen för att ruralrenovera bilden från Hoverbergs båthamn är: Många människor som gör något på bild!

* Ruralrenovera= Efter inspiration från Genusfotografen som genuserenoverade bilder i bildhandboken "Bilder som förändrar världen". Ruralrenovera innebär samma sak, vi har bildrenoverat några av de vanligaste bilderna från landsbygderna. På så sätt breddar vi bilden och visar fler bilder av vad livet på landsbygd också kan vara.

Din plats på multi-arenan

– Om makten över självbilden

Text: Ola Hanneryd

Foto: Anneli Åsén

En vildmark. Ett Indien. En lustgård. En icke-plats. En föryngringsyta. En rekreationsyta. Ett stödområde. En destination. En vindkraftspark. En affärsdrivande multiarena. Är det så din plats på jorden ska beskrivas?

Ola Hanneryd är museichef vid Härjedalens Fjällmuseum och kommunantikvarie. Han har tidigare varit verksam hos L. Markström Bygg- och Restaureringskonsult AB i Härnösand och som biträdande länsantikvarie i Jämtlands län. Museet nominerades 2019 till utmärkelsen Årets museum, bland annat för arbetet med att vidga bilden av fjällvärlden och Härjedalen.

Skildringarna av Norrland har växlat genom århundradena – det handlar om bilder och berättelser som på olika sätt har uppfyllt olika behov, och har haft skiftande syften. Ett oföränderligt drag genom århundradena tycks dock vara ekonomiska drivkrafter parade med ett lågt intresse för lokala erfarenheter och kunskaper, liksom för platsens egna berättelser och historia.

Dessa trådar kan sökas långt tillbaka, åtminstone till 1600-talets koloniseringssträvanden, men det är med den tidiga industrialiseringen mot 1700-talets slut som ett mönster börjar skönjas i tidsväven, ett mönster av generalisering och anonymisering.

Som genom ett trollslag dök de upp i den härjedalska fjällvärlden under 1790-talet, de allra första resenärerna på upptäcktsstråt. Låt oss kalla dem proto-turister. Dessa skönlockiga mineraljägare frodades i skiftet mellan upplysning och romantik. Deras nedtecknade berättelser utgör en omväxlande salig och saklig blandning. Naturen betraktades vid denna tid ännu inte odelat som storslagen och vacker; slätterängarna på fåbodarna beskrevs därför visserligen av besökarna som elysiska, men annat som fult, vilt, trist. Och Funäsdalsberget i västra Härjedalen som en "förfärlig svart buse". Man jämförde Grekland och Sverige, pratade mat och bedömde personer man mötte, och beskrev deras "ädla enfald". De få personporträtten, om de skall kallas så, var förenklade, ibland raljanta. Lokalbefolkningens dyrbara smak för engelska och skotska ylletyger och fransk inredningskonst noterades inte. Just den bilden fogade nämligen inte in sig i reseberättelsernas givna exotiska ram – skildringarna skulle ju säljas på hemmaplan, och de skulle sälja bra. Alltså beskrevs den lokala kulturen och landskapet som något otämligt och enfaldigt snarare än igenkännbart för läsekretsen. Klassperspektivet är uppenbart.

Från 1850-talet började yxorna ljuda allt högre i Härjedalsskogarna. Naturen här betraktades ännu främst ur nyttyosynpunkt, som en ousinlig råvarukälla. Norrland och fjällvärlden hade till en början inte så

stor betydelse för 1800-talets konstnärer och författare, men sekelslutet skulle se en omvärdering.

Under 1890-talet höjdes nämligen allt fler röster mot den industriella utvecklingen. Mot exploatering. Mot förkonstling. Mot massproduktion. Mot emigration. Norrland – *Framtidslandet* – fick nu den märkliga dubbelrollen som industrisamhällets orörda spegelbild – och samtidigt som dess pålitliga råvaruleverantör. Det man tolkade som norrländsk vildmark fungerade inte bara som en orörd motbild att hålla upp mot industrimiljöerna och de hetsiga och smutsiga städerna, utan också som en attraktiv motpol mot det småborgerliga livets alla krav. Ett frihetens rum, till skillnad från stadens övermöblerade (eller i industriarbetarnas fall, överbefolkade). Naturen här blev nu en viktig del i berättelsen om den svenska nationen, än viktigare efter unionsupplösningen 1905. Men det räckte inte att titta på bilder och läsa om fjällvärlden – den skulle upplevas på plats! Genom stärkande aktiviteter borde alla kunna komma i djupare kontakt med den svenska folksjäl. Kroppen och det sunda friluftslivet förhärligades. Att få möta och avbilda samer var en viktig del i den här typen av aktiviteter, vid sidan av curling och bobsleigh-åkande vill säga. Efter amerikansk förebild skapades Sonfjällets nationalpark 1909, och blev tillsammans med några andra Europas första. Det fanns en ambivalens i detta. Samtidigt som man önskade skydda ett stycke vildmark kallade man det för "park". Uppenbarligen fanns det gränser för omsorgen.

Staden och naturen blev nu varandras nödvändiga motsats-par. Turismen följde i järnvägens nylagda, och knappt inkörda spår. På sin väg norrut mot kurorter och sporthotell passerade tågen de nya stationsorter som samtiden betraktade som hårdar för den "smitta av dålig stil och okultur", som man ansåg hade spridit sig från storstäderna. På en prydlig liten ort som Sveg såg föreningen Härjedalsslöjd det som sin uppgift att hålla fram förebildligt, men arbetskrävande, äldre hantverk för arbetare och allmoget att reproducera i hemmet. Syftet var i grunden stabiliserande, att inympa kärlek till den egna täppan och att motverka industrisamhällets nya rörlighet och revolutionära tendenser.

“Vad som skissats upp hittills är den period då Norrland blev till i andras ögon. Frågan är då, när blev Norrland så att säga till i sina egna ögon?”

En motsägelsefull bild skissas upp. Ett av Härjedalsslöjds spadatäcken från 1910-talets alla vävkurser skulle kunna tas som symbol för utvecklingen. Två motstående sidor. Båda utförda av samma varp och väft, men som varandras spegelbilder – varav en taggigare i konturerna.

Efter ett besök i Åre beskriver samhällsdebattören – och dåtidens mest välformulerade influerare – Ellen Key sina intryck: ”I mitt eden fattas icke blott allt som bör fattas: där finnes även allt som bör finnas. Blåa, snöstrimmade fjäll och långsträckta, skogbevuxna höjder bildar en lineskön mur omkring lustgården...”

Till skillnad från många av sina medresenärer ger Ellen Key dock intryck av att ha insett att vad man till slut fann redan hade börjat förändras, och att turistindustrin i sig själv påskyndade processen. Hon fortsätter: ”För hvarje år komma till Norrland allt fler små själar, som störa den stora friden... Liksom redan Norrlands skogar rusat ut för dess älfvar, så komma också dess berg att brytas... Öfver de vida vidder, där renhjordarna betat, skola lokomotiven flåsa fram i alla riktningar. Och Noaks ark – den kallas nu för tiden turisthotell – skall fastna än här än där på bergstopparna!” (1897–1898)

Bilden delas av handlaren, tillika Härjedalens Fornminnesförenings grundare, Erik Fundin, som – med sin annars så vassa penna – uppgivet skriver från Funäsdalen: ”Som tjugoårig yngling vandrade jag en mid-sommardag på en skogsstig i Härjedalens fjälltrakter, där vid den tiden ännu ingen bolagsyxa anställt förödelse. Våldiga urskogstallar och granar reste sig skyhögt sida vid sida med vackra hängbjörkar... Fyrtio år hade förflutit, innan jag blef i tillfälle att åter besöka den nyss skildrade idylliska platsen. Men huru hade ej allting nu förändrats! Borta voro de höga barrträden; de hade flutit utför Ljusnan till sågverken vid havet... Jag satte mig åter på en sten, men denna gång för att gråta – gråta öfver det förlorade paradiset!” (1917)

Bortom författarnas bibliskt färgade rader anas redan apokalypsen.

Det fanns alltså en dubbelhet i exploateringen av

det norrländska landskapet – dels som projektyta för drömmar – och som plats för deras förverkligande i form av upplevelser och förströelse – dels som producent av olika naturresurser.

För att området fortsatt skulle framstå som både attraktivt och möjligt att kommersialisera på samma gång, krävdes att såväl landskapet som dess befolkning såväl objektifierades som anonymiserades. Det vill säga ignorerades till förmån för bilden av den ”örörda” naturen, ett fingerat landskap som har varit lättare att hantera ur exploateringssynpunkt.

Det moderna samhällets utopiska visioner innebar en ny syn på både platser och de människor som förväntades bebo dem. Turismen fick en allt viktigare roll under 1900-talets moderniseringssträvanden – och har förändrat de olika lokalsamhällena i grunden. Kännetecknande för modernismen är idén om icke-platser, att samhällen rationellt kan planeras genom likformighet och standardisering. Ett exempel på detta är den statliga fritidsutredning som 1975 fastställde behovet av vissa ”primära rekreationsområden”. I vår egen region utsågs Härjedalsfjällen och Åre-Duved som lämpliga för storskalig utveckling.

Typiskt nog frågades inte i de här sammanhangen efter ortens historia eller lokal kunskap, och följden har blivit förlusten av platskänsla – en anonym och tillskapad ”fjällvärld”, med allmänna karaktärsdrag, som i dag kan marknadsföras och förses med nya namn av exploaterare och besökare, platser som inte kan hittas på någon karta: Funäsfjällen, Funäs, Brukis, Bruks... På den modernistiskt präglade turistorten rör sig idag postmoderna besökare, som inte nödvändigtvis är lojala mot vare sig platsen eller dess invånare. Det är turistens subjektiva upplevelse som nu står i centrum, och besöksnäringens uppgift att bekräfta denna. I de så kallade fjälldestinationernas magasin och på sociala media ser vi unga personer, klädda för prestation, sällan med koppling till lokalsamhället. Deras syfte är dock främst säljbarhet, ansikten för vandrare, skidåkare och stugägare – och kanske turistentreprenörer själva – att identifiera sig med. Kanske ingjuter de hos besökaren trots allt en slags känsla av identifiering med platsen. – Notera dock att det är känslan som skall bekräftas. Om den sedan har baserats på verkliga omständigheter verkar vara oviktigt. Lokalbefolkningen tycks nämligen inte ha tillräckligt ekonomiskt gångbara ansikten för att representeras i det här sammanhanget.

Och där står vi idag. Vad som skissats upp hittills är den period då Norrland blev till i andras ögon. Frågan är då, när blev Norrland så att säga till i sina egna ögon? Jag är rädd att vi under de sista hundra åren har kommit att internalisera Norrlandsbilden, att den har blivit vår egen. Och att vi själva blivit väldigt duktiga på att tillhandahålla de bilder som marknaden efterfrågar. Det vill säga vi har införlivat andras tankar om och värderingar av oss själva, och att vi i avsaknaden på berättelser att identifiera oss med har börjat tradera beskrivningar som inte ens är sanna, och som baseras på bristande kunskaper i norrländsk historia och erfarenhet.

Men den dag skall komma när de fabricerade berättelserna om

“Lokalbefolkningen tycks nämligen inte ha tillräckligt ekonomiskt gångbara ansikten för att representeras i det här sammanhanget.”

lokalsamhället äntligen upplevs som tomma på innehåll, i vintermagasin efter sommarmagasin, vid fjälldestination efter fjälldestination. Vad skall de då ersättas med?

Det går redan att notera tecken på motstånd mot de rådande villkoren. Pojkar som imiterar de vuxna männens sätt att klä sig, i neonställ och med hörselkåpor uppe på skulten. Som signalerar vem som egentligen tillhör lokalsamhället, och vem som inte gör det. EPA-traktorkidsen i Funäsdalen som under pandemin vevade ned rutorna och skrek åt stockholmarna att åka hem. Det vill säga – vi är the locals och ni är de andra, de tillfälliga. Det går att förstå detta, och sympatisera eller inte sympatisera med uttrycket. Vilka berättelser, bilder och föreställningar traderas i den här gruppens idéer om ”triktiga” norrlänningar? På min fråga om hur en man i Härjedalen skall vara fick jag av en högstadielille svaret att ”han ska va dryg”. Var det den historiska erfarenheten som avsågs? Som de gamla sjunga pipa de unga sägs det ju... När Norrlands historia kanske snarare handlar om en viss möjlighet att leva på det sätt man själv valt – och om en strävan för att överleva, men i gemenskap med andra? Där arbetsförmågan var viktigare än alla andra egenskaper, på gott och på ont.

En gång hade hembygdsföreningarna och de små museerna en avgörande roll när lokalsamhället skulle beskrivas. Vilken position skall man idag ta på den här typen av platser? Skall man välja sida i konflikter? Engagera sig i politiska frågor? Bli aktivister?

Vilka frågor skall lyftas?

Är det till exempel demokratiskt problem att samhället töms på unga människor, som aldrig återvänder – och kan det ha att göra något med den historiska självbilden? Kan man anta att samhället gör något med unga människor, som inte kan relatera till vad som skrivs om orten, om en själv, eller till de bilder som väljs ut åt en? Får det i urvalet av bilder och beskrivningar av Jämtland och Härjedalen också ingå både komplicerade och historiska frågor om miljöpåverkan, ekonomisk utsatthet, utanförskap och gränsöverskridande uttryck? Vilka utställningar skulle krävas då? Går det att förstå att där egentligen bultar hjärtan i bröstet på utställningsdockorna i sina vackra dräkter?

En hembygdsgård är en arena med små resurser, som bör användas klokt. Vi är inte bundna av de moraliska riktlinjer för verksamheten som tecknades upp för över etthundra år sedan! Vi kan visa

att det finns förebilder att hitta i historien, om man inte hittar dem i nuet – eller kanske inte är inkluderad i sitt eget samhälle eller ens i sin egen familj. Att det finns människor som gått före, som brottats med svåra frågor och livsval, på samma plats, i ens egen by. Föreningen kan erbjuda alternativa berättelser, andra bilder och nya perspektiv, än den helt dominerande idén om ens egen på förhand givna plats i den lokala turism-ekonomin eller om Norrland som en svår plats man varit tvungen att lämna.

Vad hittar vi när vi bara börjar skrapa litet på den förhandenvarande, historiska ytan i Härjedalen? Fyndet av en samisk nåjd begravd i en nordisk kvinnodräkt på 1100-talet. En kort marginalanteckning om en så kallad hermafrodit som levde i Bruksvallarna under 1700-talet. Ett domstolsprotokoll om en samisk kvinna från Helags som dömdes till döden för brist på kvinnlig underdånighet och häxeri. En berättelse om en nybyggare i Lillhärdal som under tidigt 1800-tal uppvaktade andra män. Kvinnliga möbelsnickare och förbönder. Ett cirkussällskap med en resande ”kraftkvinna”. Interneringsläger för politiska fångar. Judiska och politiska flyktingar. En konstnärlig visionär, för vilken ridån mot det kommande livet redan dragits undan. Två bröder som kommer överens om att sluta dricka. En ung pojke som tar sitt liv.

Inse att den som äger berättelserna i ett samhälle – och den som fattar beslut om vilka bilder som skall reproduceras idag och sedan bevaras för framtiden – också äger makten på samma plats.

Är det du? Inte? Vem i så fall?

Bilderna som gör oss hela

Text: Kristina Ernehed
Foto: Susanne Kvarnlöf

**Men vad handlar det om, egentligen?
Varför spelar det här roll?
Frågorna har återkommit gång på gång under
arbetet med Bilden av oss. Är det här viktigt?
Vi har diskuterat, reflekterat och funderat
ännu lite mer.
En dag får jag svaret i bilen på väg hem av
Nina Simone och låten Mississippi Goddam.
"You don't have to live next to me, I just want
my equality."**

”Bild för bild fick jag syn på ett liv jag både kände igen och längtade efter”

Jag minns det så väl, hur jag satt hemma i mitt rum på bondgården, läste mina magasin och drömde mig bort dit livet pågick. Atlanta, New York, London, Stockholm. Det var där en sån som jag skulle vara, förstod jag. Idag ser jag det så tydligt, konsekvenserna av att inte bli speglad, att inte kunna se mig själv. Jag skrev uppsatser om min hembygd och hur jag inte ville bli en sån som blev kvar, jag skrev om att här fanns det bara skottrar och hembränt, ingenting för mig. Och så stack jag. Följde normen som så många andra. Till platserna där jag trodde att jag hörde hemma, där jag skulle kunna bli mig själv. Jag sökte och sökte, fann förstås nya delar av mig själv men jag hittade aldrig hem. Men i mitten av 00-talet började något hända. Jag hittade för första gången musik som berättade om platser som min hembygd på sätt jag kände igen mig i. Jag hittade Underbaraclara som bloggade om sitt liv i den lilla byn vid Vindelälven, om den typ av liv jag var sprungen ur och innerst inne längtade efter. Jag hittade bilder och speglingar av mig själv och min identitet som jag aldrig hade sett innan. Den upplevelsen var så stark, så djupt helande. Mitt letande var plötsligt över, jag hade hittat hem. Jag fanns. JAG FANNS!

Så här efteråt har jag förstått att det inte var konstigt att det blev så starkt. Behovet att känna sig speglad handlar om djupa psykologiska och biologiska mekanismer som är grundläggande för att vi ska känna empati och kunna förstå varandra. Det handlar om behovet av att få känna sig sedd och bekräftad för att kunna känna sig inkluderad. Författaren Junot Diaz förklarade det väl i en universitetsföreläsning. Han knöt an till tv-serien Buffy the vampire slayer och sa så här apropå att vampyrer inte har någon spegelbild:

”There’s this idea that monsters don’t have reflections in a mirror. What I’ve always thought isn’t that monsters don’t have reflections in a mirror. It’s that if you want to make a human being into a monster, deny them, at the cultural level, any reflection of themselves. And growing up, I felt like a monster in some ways. I didn’t see myself reflected at all. I was like, “Yo, is something wrong with me? That the whole society seems to think that people like me don’t exist?” And part of what inspired me, was this deep desire that before I died, I would make a couple of mirrors. That I would make some mirrors so that kids like me might see themselves reflected back and might not feel so monstrous for it.”

Vi måste speglas för att kunna få syn på oss själva. Det är när vi får syn på oss själva som vi blir till som människor som vi kan känna vårt värde och med det se värdet i andra. Vi har till och med neuroner för det, spegelneuroner.

Jag tror känslan av ”är det nåt fel på mig?!” hör tonårstiden till. Identitetssökandet är det febrila sökandet efter speglarna som vi ska känna igen oss i. Att få se att vi inte är konstiga eller ensamma. Just därför är det så viktigt att det finns många olika bilder, att vi får se många olika sätt att vara på och leva. När jag växte upp saknades i princip helt bilder som jag kunde känna igen mig i med resultatet att jag i många år trodde att Jämtland inte kunde vara en plats för mig. Att det inte var eller är unikt för mig har sociologen och forskaren Lotta Svensson visat på åtskilliga gånger i sin forskning om ungas val av platser och hur de upplever att de värderas utifrån de valen.

När jag ser tillbaka så inser jag att det som idag känns så självklart, att bo i min hembygd, inte hade varit det om det inte var för att jag fick de där avgörande bilderna som visade vad livet på landsbygd kunde vara och innebära. Bild för bild fick jag syn på ett liv jag både kände igen och längtade efter.

Bilderna har varit både vägledande och avgörande och ändå är det så lätt att glömma vilken makt de har. Makten att få oss att känna oss självklara eller osynliga. Makten att välja en plats eller inte. Makten att bestämma vilka som räknas och inte. Vilka som anses värdefulla och inte.

I grund och botten handlar det om frihet, jämlikhet och solidaritet. Om att omsätta idén om människors lika värde till praktik. För att vi ska se alla människor som lika mycket värda så måste alla människor bli synliga. Alla måste speglas.

Så nej, du behöver inte bo bredvid mig. Du behöver inte ens fatta varför jag vill bo där jag bor. Men du behöver se mig för att vi ska kunna vara jämlika.

Tack till alla som medverkat i magasinet och som bidragit till att få perspektiven att växa!

Redaktion:

Susanne Kvarnlöf, frilansande fotograf och skribent med ett förflutet inom lokalmedia. Projektledare för Bilden av oss. Bosatt i Kaxås.

Anneli Åsén, frilansfotograf och projektmedarbetare med lång erfarenhet från lokalmedia. Bosatt i Östersund.

Kristina Ernehed, utvecklingskoordinator för Heimbygda med bakgrund inom journalistik. Bosatt i Kälom.

Ansvarig utgivare: Trine Amundsen

Fotografer:

Anneli Åsén, Susanne Kvarnlöf,

Amelie Sjöstrand Gereholt,

Illustrationer: Ulla Granqvist

Upplaga: 3000 ex

Tryck: Daus Tryckeri Östersund, Maj 2023

Formgivning/redigering: Johan Hallström

Kontakt: kansli@heimbygda.se

www.bildenavoss.se

Bilden av oss är en del av projektet Normkreativt län för stärkt konkurrens- och attraktionskraft. Projektet handlar om att förändra både den mentala och fysiska bilden av landsbygd och finansieras av Europeiska regionala utvecklingsfonden och Region Jämtland Härjedalen.

Checklista och tips

Kommunikation land och stad

Inkluderande fotografier

Deppigt eller magiskt?

Foton från landsbygder är ofta antingen sorgligt deprimerande eller magiskt vackra. Mellan ödehus och fjällvyer finns människor och vardag. Kom ihåg sådana bilder också.

Rikta kameran åt rätt håll!

Landsbygder är kreativa platser där det händer mycket kul. Vänd kameran dit.

Tvärtom-leken

Vänd på normen. Använd stadsbilder utan folk och myllrande bilder från byar – där det är relevant.

"Fäbodifiering"

Undvik "fäbodifiering", att allt är gulligt och skönt på landet. Här finns också industrier, high-tech och kreatörer.

Visa verkliga miljöer och personer. Undvik fotomontage och stock-bilder.

Vilken bild
visar du av
land/stad?

8 klyschor att anstränga sig för att undvika

(vi lovar att de dyker upp ändå)

- 1 Ödehus eller öde väg
- 2 Äldre person som åker spark
- 3 Bara vita människor
- 4 Heteronormativiteten
- 5 Vida vidder och vacker utsikt
- 6 Snusande gubbe i rutig skjorta och keps
- 7 Kvinna som ler ljuvt mot kameran medan hon bakar i perfekt, lantligt kök
- 8 Barnfamilj (inkl. katt och hund) perfekt arrangerade på veranda

Checklista och tips

Kommunikation land och stad

Inkluderande formuleringar

- ☐ **Skriv landsbygder i stället för landsbygden.**
Säg "i landsbygder" i stället för "på landsbygden".
- ☐ **Vänd på perspektiven.**
Särskilt på planeringsstadiet. Kan vi göra landsbygder till normen? OBS! Det ska kännas naturligt – inte konstlat.
- ☐ **Ställ inte land och stad mot varandra.**
Undvik t.ex. motsatsuttryck så som "in till stan" eller "ut på landet". Använd namnet på orten eller staden.
- ☐ **Beskriv inte landsbygder i förhållande till staden.**
Till exempel "från Byn är det bara tre mil in till Staden". Alternativ: "Cirka tre mil västerut ligger Staden yy".
- ☐ **Behövs verkligen etiketten landsbygd?**
Onödigt? Landsbygdsföretagare, landsbygdsturism, landsbygdsbuss.
Relevant? Landsbygdskommun, landsbygdsbo, landsbygdsfastighet.
- ☐ **Vad kommer först?**
Skriver du "stad och land" eller "land och stad".
- ☐ **Vem tar plats?**
Lyfts storstadsbon tidigt i texten och landsbygdsbon längre ner? Eller är det företagaren i landsbygder som får mest plats, medan företagaren i staden utgör ett "komplement" i artikeln eller saknas helt? Fundera på vilken vinkel som är relevant.
- ☐ **Val av ämne?** Letar du företagare i landsbygder om du ska skriva om mode, IT eller konst? Känns det naturligt att söka storstadsbor vid en artikel om jakt, fiske, skoter?

FLER TIPS PÅ SPRÅKBRUK

Läs mer på [Landsbygdsnätverket](#)

Verkligheten så som den är!

Landsbygden har ofta beskrivits i termer av kris och avveckling, något gammalmodigt och bakåtsträvande. Alternativt målas det upp en romantiserad bild av det ljuva livet där alla är avslappnade, bakar och har höns.

Men på landet pågår det "normala livet och det är inte bara ett ställe för rekreation. Här bor en mångfald av människor som jobbar med olika saker, kreativiteten är hög och aktiviteterna många.

FLER PERSPEKTIV PÅ LAND OCH STAD

Läs mer om urban norm i [Kulturella Perspektiv](#)

~~Stad och land~~
~~Stad och land~~
~~Stad och land~~

Land och stad

(ur**B**an)

I

Norm

G

O

HUR LÅTER URBAN NORM? Ett BINGO du kan använda i sammanhang präglade av urban norm och som förhoppningsvis ger upphov till bra samtal, reflektion och vidgade perspektiv.

KRAFTIGT BRISTANDE GEOGRAFIKUNSKAPER	"DET FÅR INTE BÖRJA BLI SÅ ATT MAN SER NER PÅ STADEN"	HÄRMANDE AV "LANTLIG" DIALEKT	TRON ATT LANDSBYGDEN AVBEFOLKAS	"LANDSBYGDEN MÅSTE JOBBA PÅ ATT BLI MER ATTRAKTIV"
DISTANSARBETET SOM LANDSBYGDENS RÄDDARE	"LANDSBYGDEN SLÄPPER UT MEST CO2"	BIDRAG vs INVESTERINGAR	"MAN KANSKE INTE KAN KRÄVA SAMMA SERVICE PÅ LANDET SOM I STAN"	STOCKHOLM
FÖRETAG vs LANDSBYGDSFÖRETAG	(LITE) EKONOMISK KOMPENSATION SOM PLÅSTER PÅ SÄREN	TRYCKTA STÄMNINGEN SOM UPPSTÅR NÄR DET FRAMKOMMER ATT DETTA BINGO SPELAS	ALLA TJÄNAR PÅ ATT STADEN VÄXER	BERÄTTELSE OM HUR NICE DET VAR NÄR MAN VAR TILL FJÄLLS I VINTRAS
DÅLIG AVSTÅNDSBEDÖMNING	REDOGÖRELSE FÖR ERFARENHETER FRÅN DEN STORA STADEN	NÅGOT OM UTBILDNINGSNIVÅN PÅ LANDSBYGDEN		"HAR MAN VALT ATT BOSÄTTA SIG PÅ LANDSBYGDEN SÅ MÅSTE MAN JU ÄNDÅ FÖRSTÅ ATT..."
STOCKHOLM	PRESENTATION AV LANDSBYGD I FÖRHÅLLANDE TILL NÄRMASTE STAD	ALLMÄNT OINTRESSE AV URBAN NORM		"ÄH, ÄR DU FRÅN...? KÄNNER DU MIN KOMPIS....?"
UTLOKALISERAD VERKSAMHET (statliga verk när de inte är i stan)	STADEN SOM MOTOR FÖR TILLVÄXT	ÅSIKT OM ATT UNGA BEHÖVER FLYTTA FÖR ATT FÖRSTÅ VÄRLDEN	"UTBUDET ÄR JU INTE DETSAMMA PÅ LANDET"	STOCKHOLM
"STOCKHOLM ÄR LANDSBYGD OM MAN JÄMFÖR MED NEW YORK"	PERSON SOM NÄSTINTILL PRESENTERAR VILKEN GATA HEN BOR PÅ	STOCKHOLM	"VISST SKA HELA SVERIGE LEVA MEN..."	FELAKTIG UPPFATTNING OM URBANISERING